

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI**

**KÜRESEL KRİZİN TÜRKİYE BANKACILIK
SEKTÖRÜNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ahmet Tamer SUNGUR**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hakan N. ARDOR**

Ankara - 2010

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI**

**KÜRESEL KRİZİN TÜRKİYE BANKACILIK
SEKTÖRÜNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ahmet Tamer SUNGUR**

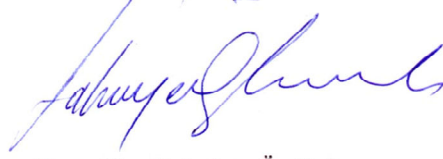
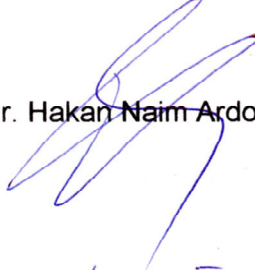
**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hakan N. ARDOR**

Ankara - 2010

ONAY

Ahmet Tamer Sungur tarafından hazırlanan "Küresel Krizin Türkiye Bankacılık Sektörüne Etkileri" başlıklı bu çalışma, 10 Şubat 2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Politikası Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hakan Naim Ardor (Başkan)

Doç. Dr. Fahriye Öztürk

Yrd. Doç. Dr. İsmail Engin

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, günümüzde yaşanan büyük küresel krizlerin nasıl domino etkisi ile tüm dünya ülkelerine yayıldığını ve ciddi yapısal sorunlar meydana getirerek ülkelerin mali bünyelerinde oluşturduğu tahribatı değerlendirmeye çalışacağız.

Bu amaçla, başta ABD’de tutsat (mortgage) krizi ile başlayıp, Avrupa ve oradan da Türkiye’ye yayılan finansal krizin bankacılık sektörünü nasıl ciddi bir şekilde etkilediği ve bu etkinin nasıl bir küresel krize dönüştüğü incelenmeye çalışılacaktır.

Bu çalışmanın her aşamasında değerli katkılarını ve samimi yardımlarını esirgemeyen Danışman Hocam Sayın Doç. Dr. Hakan Naim Ardor’a, ayrıca öneri ve görüşleri ile destek olan Araş. Gör. Sayın Serdar Varlık Hocam’a teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ VE BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ	1
--	---

1.1. GİRİŞ	1
1.2. FİNANSAL KRİZLERİN NEDENLERİ VE YAYILMA KANALLARI....	3
1.2.1. Finansal Krizler	6
1.2.2. Para Krizleri	10
1.2.3. Bankacılık Krizleri	16
1.2.4. İkiz Krizler	19

İKİNCİ BÖLÜM

EŞİK ALTI TATSAT (SUBPRIME MORTGAGE) KRİZİNİN KÜRESEL KRİZE DÖNÜŞMESİ	22
--	----

2.1. 2007 AĞUSTOS ÖNCESİ DÜNYA EKONOMİSİNDE RİSK FAKTÖRLERİ	23
2.2. LİKİDİTE VE KREDİ KRİZİNİN FİNANSAL TEMELLERİ.....	25
2.3. DEVAM EDEN FİNANSAL SEKTÖR DIŞI SORUNLAR	27
2.4. GELENEKSEL FİNANSAL YENİDEN YAPILANDIRMA SÜREÇLERİ.....	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİNDEKİ BAŞLICA ANAHTAR ADIMLAR.....	29
3.1. KÜRESEL KRİZDEN ETKİLENEN FİNANS KURUMLARI İÇİN İLGİLİ ÜLKELERDE UYGULANACAK MÜDAHALE YÖNTEMLERİ	29
3.2. KRİZİN ETKİLERİNİ AZALTMAYA YÖNELİK POLİTİKALARIN OLUŞTURULMASI İLE İLGİLİ NOKTALAR.....	30
3.3. KÜRESEL FİNANSAL SİSTEME AMERİKAN MÜDAHALESİ.....	31
3.4. İNGİLİZ FİNANSAL YENİDEN YAPILANDIRMASI.....	32
3.5. AB ÜYESİ EURO KULLANAN 15 ÜLKENİN KRİZE MÜDAHALE PLANLARI	32
3.6. UPF (IMF)'NİN KRİZİ TANIMI VE MÜDAHALE PLANLARI.....	33
3.7. KÜRESEL KRİZ SONRASI G-20 ÜLKELERİNİN İLK ZİRVE TOPLANTISI, ALINAN KARARLAR VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZİN TÜRKİYE FİNANSAL PİYASALARINA ETKİLERİ	39
4.1. KRİZİN MAKRO EKONOMİK ETKİLERİ.....	41
4.1.1. Büyüme.....	41
4.1.2. Enflasyon ve Kurlar	41
4.1.3. İhracat	42
4.1.4. Yabancı Sermaye	42
4.2. KRİZİN TÜRKİYE BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ.....	42
4.2.1. Kredi Hacmi	49
4.2.2. Karlılık, Faiz Oranı, Büyüme ve Tasarruflar	49
4.2.3. Türkiye Bankacılık Sisteminin Büyüklüğü, Kaynak Yapısı, Riskler ve Ödemeler Dengesi	50
4.2.4. Krizden Dersler ve Olası Yeni Krizler İçin Önlemler.....	52

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	53
KAYNAKÇA	58
ÖZET	64
ABSTRACT	66

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ERM	Exchange Rate Mechanism, Döviz Kuru Mekanizması
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DB (WB)	Dünya Bankası
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senetleri
FED	Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GÜ	Gelişmiş Ülkeler
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KKDF	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
MBS	Mortgage-Backed Security
SBBM	Son Borç Başvuru Mercii
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TÜFE	Tüketici Fiyatları Endeksi
UPF (IMF)	Uluslararası Para Fonu
BSMV	Banka Sigorta Muavele Vergisi
YPE	Yükselen Piyasa Ekonomileri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri	9
Tablo 2. Sistemik Banka Yeniden Yapılandırma Enstrümanları	31
Tablo 3. Kriz Yıllarında Reel Ekonomik Göstergeler.....	47
Tablo 4. Kriz Yıllarında Nominal – Finansal Göstergeler.....	48
Tablo 5. Ülke Grupları İtibariyle Büyüme Hızları ve Tasarruf Oranları (Yüzde).....	50
Tablo 6. Kriz Yıllarında Ödemeler Dengesi	51

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Global Cari Açık ve Fazlalar.....	24
Grafik 2. ABD’de Sermaye Girişi Profili	24
Grafik 3. ABD Ev Fiyatları.....	25
Grafik 4. Son Kriz Döneminde Varlık Fiyatları	26
Grafik 5. ABD Eşik Altı İpotekli Ev Kredi Piyasaları Kayıpları İle İlgili Beklentiler	26
Grafik 6. Emtia Fiyatları Endeksleri.....	27

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ VE BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ

1.1. GİRİŞ

2007 ABD finansal piyasalarında eşik altı tutsat (subprime mortgage) krizi olarak başlayan finansal kriz 2008 yılının sonlarına doğru küresel finans piyasalarını etkiler hale geldi.

Krizin büyüklüğü ve etki alanı, 1929 büyük buhranı ile karşılaştırıldığında daha iyi anlaşılacaktır. Küresel finans sisteminin hassas dengesi, yetkililerin operasyonlarını takip etmeyi ve sorgulamayı daha önemli hale getirmiştir.

1990'lı yıllardan itibaren finans piyasalarındaki serbestleşme, ("securization") menkul kıymetleştirme de denilen bir süreci beraberinde getirdi. Menkul kıymetleştirme basit bir tanımla banka bilançolarında bulunan irili ufaklı birçok ev, otomobil, hatta tüketim kredilerini büyük paketler halinde birleştirip, sonra bu paketlerden dilimler satılarak oluşturulmuş yeni ürünlere verilen addır. Nasıl ki ev kredisinin banka bilançosundaki değeri kredi verilen evin değerinden kaynaklanıyorsa, mortgage-backed security (MBS) denilen yeni türev ürünün değeri de paketlenen bu ev kredilerinin toplam değerinden kaynaklanıyordu. 1990'lı yıllarda o zamanki Amerikan yönetiminin amaçlarından biri de dar gelirli ve değişik nedenlerden dolayı ev kredisi alamamış kişilere de ev kredisi sağlamaktı. Subprime yada eşik altı denilen tutsat piyasası böylesine "masum" nedenlerle ortaya çıktı. Sonra bankalar ve başka finans kuruluşları da bu tür eşik altı tutsat kredilerini paketlemeye ve dilimlemeye koyuldular. Bu dönemde ev kredisi almanın kolaylığı ve düşük faizler ev fiyatlarını körüklemeye, ev sahiplerini ise mevcut tutsat kredilerinin üzerinden ikinci ya da üçüncü tutsat kredileri almaya teşvik etti. Fannie Mae

ve Freddie Mac gibi tutsat piyasasının garantörlüğünü üstlenmiş dev finans kuruluşları ise denetim ve gözetim mekanizmalarını gevşetmeye koyuldular. Daha riskli olduğu bilinen kredileri de portföylerine dahil etmeye başladılar. Bunun dışında, aynı dönemde, Amerikan Hazine Bakanı Robert Rubin'in de desteğiyle mevduat bankacılığı ile yatırım bankacılığını hukuken ayıran düzenlemenin geri alınmasıyla mevduat bankacılığı ile yatırım bankacılığı arasındaki ayırım ortadan kalkmış bu da, bankacılık ve finans sektöründeki rekabeti körükleyerek daha riskli ürünlerin pazarlanmasına yol açmıştır.

Krizin ilk belirtileri 2007 yılında ABD ve Avrupa'daki büyük bankalarda eşik altı piyasasından doğan zararların yazılmasıyla kendini gösterdi. Bu durumu, bankalar arası kredi piyasasının donması (credit crunch) ve bunu aşmak için ABD ve Avrupa Merkez Bankalarının piyasalara büyük çapta likidite sürmesi izledi. Devletlerarası çabalar sürerken dünya borsaları peş peşe büyük çaplı düşüşler yaşadı.

Son yıllarda etkinliği azalmaya başlayan Uluslararası Para Fonu tekrar sahneye çıkarak İzlanda'dan Macaristan ve Ukrayna'ya kadar birçok ülkeye yardım paketlerini sunmaya başladı.

Krizin sonrası, piyasadaki birçok oyuncu için daha dar bir alan, daha fazla denetim, daha az borçlanma, şişmiş değerlerin sönmesi ile krizin esas maliyetini yükleneyecek olan alt ve orta sınıflar için daha çok işsizlik ve daha düşük bir hayat standardı gözlenmektedir. Gerek Avrupa'dan gerekse Asya'dan yükselen sesler, uluslararası finansal sisteme yeni kurallar getirilmesinden ve rezerv para konumundaki Amerikan dolarının durumunun tartışmaya açılmasından bahsetmektedir.

Bu çalışmada, ABD konut piyasalarında başlayan eşik altı tutsat kredileri ile ilgili problemlerin nasıl bir küresel likidite sorununa dönüştüğü ve bu sorunun Türkiye bankacılık sistemlerine ne gibi etkileri olduğu/ olabileceği değerlendirilmiştir.

1.2. FİNANSAL KRİZLERİN NEDENLERİ VE YAYILMA KANALLARI

Finansal alanda görülebilecek en önemli değişim 1970'li yıllarda başlayarak hız kazanan finansal serbestleşme sürecidir. Bu sürecin gelişimi üzerinde duran Kaminsky ve Schmukler (2002: 7-9) 1973-99 yıllarını kapsayan, 28 ülke üzerinde yürüttükleri çalışmada bir serbestleşme dizini oluşturarak, dizin değerlerini 1 ile 3 arasında numaralandırmış 1 puan alan ülkelerde tam serbestleşme 3 puan alan ülkelerde ise tam olarak finansal baskının söz konusu olacağını öngörmüşlerdir. Bu çalışmada 28 ülkeyi, G-7 ülkeleri, Avrupa bölgesi ülkeleri, Latin Amerika ülkeleri ve Asya bölgesi ülkeleri olarak sınıflandıran Kaminsky ve Schmukler, oluşturulan finansal serbestleşme dizinine göre gelişmiş ülkelerin serbestleşme sürecinin 1978'de başladığını, 1985'den sonra hızlandığını ve sürecin 1992 yılında tamamlandığını söylemektedirler.

Yükselişteki piyasa ekonomilerinde ise finansal serbestleşme süreci 1973'den sonra başlamış, borç krizi nedeniyle 1982-86 döneminde askıya alınmış, bu tarihten sonra gelişmiş ülkelere göre hız kazanmıştır. Yükselişteki piyasa ekonomilerinin gelişmiş ülkeler kadar finansal piyasalarını serbestleştirdikleri söylenememektedir. Çünkü gelişmiş ekonomilerde dizin 2,5'dan 1'e, yükselişteki piyasa ekonomilerde ise 2,9'dan 1,2'ye düşmüştür. Finansal serbestleşme sürecini en hızlı tamamlayan ülkeler Latin Amerika ülkeleri olmuştur. Finansal piyasalarda yaşanan değişimi dört ana başlık etrafında toplayan Padoa – Schioppa (2002: 12-14) bu maddeleri aşağıdaki şekillerde açıklamaktadır.

- Geçmişe göre günümüzde finansal kurumların finansal piyasalardaki dalgalanmalara karşı duyarlılıkları finansal yapının doğası gereği artmıştır.
- Önemli finansal kurumlar olan bankalar, sigorta şirketleri ve diğer finansal kurumlar arasındaki geçmişin katı ayırımı günümüzde bu kurumların bütünleşmesi şeklinde kendini göstermektedir.
- Uluslararası kurumlara duyulan güven ile birlikte finansal sistemin uluslararası bir kimlik kazanması, günümüz finansal piyasalarının,

düzenleme ve denetim yapısının merkezileşmeye başlamasını hızlandırmıştır. Bu sayede merkezileşen denetim mekanizmaları giderek uluslararası bir konum kazanmaktadır. Örneğin UPF ve DB 1999'da oluşturdukları finansal sektör değerlendirme programı çerçevesince, finansal sistemleri bağımsız bir şekilde değerlendirme fırsatına sahip olmuşlardır (Cihak, 2006a: 16-17).

- Sermaye kontrollerinin ve kısıtlamaların büyük ölçüde kaldırıldığı günümüzde sermaye hareketlerinin artışından ve finansal sistemler arasındaki rekabetin çoğalmasından bahsetmek olağan karşılanacaktır.

Borio ve White'in da (2004: 8-9) belirttiği gibi, finansal serbestleşme ile birlikte dış finansman olanaklarının artmasının rekabetçi bir baskı oluşturduğu unutulmamalıdır. Böylece bir ülkenin tasarruf fazlası diğer ülkelerin finansal piyasalarında değerlendirilirken aynı zaman da bir ülkede başlayan finansal problemlerin başka ülkelerin finansal piyasalarına sıçramasını da önlenememektedir. Bunun başlıca sebepleri arasında, dışsal nedenler olarak diğer ülkelerdeki faiz oranlarının yükselişi, dış politik nedenler ve dış ticaret etkisi sıralanabilirken, ortak nedenlerin de büyük mali açıklar ve dış borçlar, zayıf bankacılık sektörü, yüksek düzeyde ve hızla gerçekleşen sermaye girişleri ve bunların yarattığı olumsuz etkiler olduğu söylenebilir. Burada Kaminsky vd.'nin (2003: 30-31) finansal krizlerin yayılma nedenleri üzerinde yapmış olduğu çalışmadan kısa bir alıntı yapmakta faydalı olacaktır.

Kaminsky vd.'nin çalışmasında, 1982 Meksika borç krizi tetikleyen önemli bir nedenin de, kriz esnasında ABD'nin reel faiz oranlarını %10 düzeyine yükseltmesi olduğunu belirtmiştir. Örnekleri çoğaltan yazarlar 1994'de FED'in faiz oranlarını yükseltmesi aynı yıl Meksika'da yaşanan krizin önemli bir nedeni olduğunu, Japon yenindeki aşınmanın 1997 Tayland krizinde etkili olduğunu, Arjantin'de başlayan risk primi artışının 1999'da Brezilya'da yaşanan krizi önemli ölçüde etkilediği ve Brezilya, Arjantin, Türkiye krizlerine ortam hazırlayan önemli nedenlerden birinin de Doğu Asya

ve Rusya krizinden sonra güçlenen uluslararası güvensizlik ortamı olduğunu tespit etmişlerdir.

Yine aynı çalışmada yazarlar krizlerden etkilenen ülkelerin ortak özelliklerine baktıklarında Doğu Asya krizinde hatalı döviz kur uygulamaları ve yüksek düzeyde kısa vadeli dış borçları, yine 1982 Meksika borç krizinde, etkilenen ülkelerin büyük mali açık ve yüksek dış borçlarının olması ile birlikte bankacılık sektörünün kırılganlığına da dikkat çekmişlerdir.

Woolford (2001:33), yabancı firmaların ekonomideki hacmi, bankacılık sektöründeki yabancı mülkiyeti ve ilgili ticari bağlantıların finansal krizlerin uluslararası düzeyde yayılmasında önemli dinamikler olduğunu tespit etmektedir. Kindleberger (2004:26) uluslararası ticarete konu olan mal ve aktiflerin bir piyasada değer kazanmasının diğer piyasaları da etkilediğini belirtirken ayrıca bir ülkede başlayan finansal krizin diğer ülkelere yayılmasını da ticaret kanalı ve sermaye akışları ile açıklamaktadır. Yine Kindleberger aşırı iyimser veya aşırı kötümser yatırımcıların psikolojik durumlarının da tek başına bu etkiyi yapabileceğini belirtmektedir. Kaminsky vd. (2003:13-21) ise felaket üçlüsü olarak adlandırdığı; sermaye hareketlerinin tersine dönmesi, sürpriz açıklamalar ile uluslararası bankalar, emeklilik fonları ve diğer fonların sağladığı krediler, finansal bulaşıcılığın nedenleridir. Krizlerin oluşumunda ve yayılmasında temel belirleyici olan sermaye hareketleri felaket üçlüsünün ilk ayağıdır. Örneğin ABD'de 1970'li yılların sonlarına doğru seyreden düşük ve hatta bazen negatif olan reel faiz oranları ve ABD 'deki zayıf kredi talebi, ilgili ülke bankalarının Latin Amerika'ya ve diğer yükselişteki piyasa ekonomilerine kredi vermeye yöneltmiştir. Fakat daha sonraki yıllarda ABD'de faiz oranları nominal olarak artmış (1978'in ortalarında %7'nin altındayken 1981'in ortalarında %20'ye yaklaşmıştır.), reel faiz oranları da 1981 ortalarında %10 civarına yükselmiştir. Kredilerin çoğu kısa vadeli veya değişken faiz oranı ile verildiği için borçlananlar üzerindeki etkisi görece hızla gelişmiştir. Buna karşılık mal fiyatlarının 1980-82 döneminde %30 civarında düşmesi Latin Amerika ülkelerini borçlarını geri ödeyemez duruma düşürmüştür. Ağustos 1982'de Meksika moratoryum ilan etmiş ve kriz patlak vermiştir. Örnekler çoğaltılabilir. Krizlerin ortaya çıkabileceğine dair kötümser beklentiler ve

sürpriz açıklamalar felaket üçlüsünün bir diğer ayağını oluşturmaktadır. Örneğin Rusya'da 1998'de devalüasyon öncesi yaşananlar, Arjantin'de 2001'de kriz öncesi borçlanma maliyetlerinin düzenli bir şekilde artması ve 1999'dan Brezilya'da yaşanan para krizinin Rusya'daki krizden önemli ölçüde etkilendiği görülmektedir. Özetle, krizden önce yükselen faizler (spreadler) ve düşük kredi derecelendirme oranları uluslararası bulaşıcılık etkisinin yükseldiğini göstermektedir. Bankaların ve özel fonların kriz yaşayan ülkelere sağladıkları kredi olanakları ve sağlanan olanakların kriz dönemlerinde kesilmesi krizleri derinleştirdiği gibi krizlerin hızla yayılmasında da etkili olmuştur. Bu olgu felaket üçlüsünün son ayağıdır. Örneğin ABD merkezli Latin Amerika'ya yönelik emeklilik fonları 1994 Meksika krizini takip eden süreçte kitlesel olarak bölgeden çekilmiş bu süreçten Arjantin, Brezilya ve Meksika Büyük yaralar almıştır. 1982'den itibaren önemli dalgalanmalar göstermekte olan sermaye hareketleri, yükselişteki piyasa ekonomilerine girişlerin aniden durması veya tersine dönmesi bu ekonomilerde onarılması zor derin tahribatlar yapmıştır. Ayrıca ilgili ülkelerin risk priminin yüksek olması ve kötümser beklentiler uluslararası bulaşıcılık etkisine neden olan faktörler arasında gösterilmektedir. Bununla birlikte krizlerin yayılma etkisi gösterdiği ülkelerde karşılıklı ticaret veya üç taraflı ticaret bağlantısı düşük olmasına rağmen, ticaret bağlantısının önemli bir etki yarattığı tespit edilmiştir. Örneğin 1982 Meksika borç krizinde etkilenen ülkeler arasındaki dış ticaret hacmi düşük düzeyde olmasına rağmen, dış ticaret ilişkisi önemli bir etki yapmıştır.

Finansal krizlerde yaşanan sayısal artışların finansal serbestleşme süreci ile yakından ilgisi olduğu yapılan çalışmalar yardımı ile tespit edildiğinden finansal krizlerin nedenlerini incelemek gerekmektedir.

1.2.1. Finansal Krizler

Reel ekonomik etkinliklerin üzerinde yıkıcı etkiler yaratan finansal krizler, bunu piyasaların etkin bir şekilde çalışmasını engelleyerek

yapmaktadır. Finansal krizler hem bankacılık kesiminin bilançolarında yaşanan problemlerden hem de banka dışı finansal kesimlerin ve finansal olmayan kesimlerin bilançolarında yaşanan problemlerden kaynaklanabilmektedir.

Aynı zamanda finansal krizler, finansal kesim vasıtasıyla finansal olmayan kesime sıçrayabildiği gibi finansal kesim dışındaki firmalar vasıtasıyla finansal kesime de sıçrayabilir (UPF, 1998: 75).

İktisat yazınında uzun süreden beri tartışılmakta olan finansal serbestleşme ile finansal kuruluşlar arasındaki ilişki, Kaminsky ve Reinhart'ın (1999b: 477) ilgili çalışmasında belirtilmiş, finansal serbestleşme ile birlikte finansal krizlerde sayısal bir artış yaşandığı ve bankacılık krizleri ile ikiz krizlerin yaygınlaştığı tespit edilmiştir.

Finansal serbestleşmenin ivme kazandığı 1970'li yıllar ve sonrası, 1970-95 yılları arasında 76 para, 26 bankacılık krizi yaşanırken bu krizlerin 26'sı 1970-79 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1980-95 yılları arasında ise 50 para krizi yaşanırken 23 bankacılık krizi gerçekleşmiştir. İkiz krizlerin de artmaya başladığı dönem aynı yıllara rastlamaktadır. Bu dönemde yaşanan 18 kriz ikiz kriz şeklinde ortaya çıkmıştır.

Demirgüç-Kunt ve Detragiache (1998a: 14) 1980-95 dönemleri için 53 ülke üzerinde yürüttükleri incelemede, inceleme konusu ülkelerin %63'ünün aynı dönemde finansal serbestleşme sürecini tamamladığını ve bankacılık krizlerinin %78'ini bu ülkelerin finansal serbestleşme dönemlerinde gerçekleştiğini tespit etmişlerdir.

Para krizlerinden ortalama çıkış süreci 1,5 yıl, bankacılık krizlerinden 3 yıl ve ikiz krizden de 3 yıldan daha uzun bir süreyi kapsamaktadır. Bu tespit (Lai, 2003: 32,33) ilgili çalışmada, finansal serbestleşme sürecinde finansal krizlerden ortalama çıkış süresinin uzadığına dikkat çeken bir gelişme olarak kaydedilmektedir.

Birçok araştırmacı 1990'lı yıllarda art arda yaşanan finansal krizlerden dolayı bu krizler ile ilgili sebepleri araştırmaya başlamışlardır. Bu çalışmalar sayesinde tespit edilen öncü göstergeler ve belirlenen eşik değerler, oluşabilecek muhtemel krizlerin önceden tespit edilmesini kolaylaştırmıştır.

Makroekonomik, finansal ve kurumsal göstergeler olarak sıralanan finansal krizlerin öncü göstergeleri için aşağıdaki açıklamaları yapabiliriz. Makroekonomik göstergeler kapsamında, reel gayrisafi yurt içi hasılda (RGSYİH) artış, dış reel faiz oranları, yurtiçi reel faiz oranları, büyük sermaye girişleri, sermaye çıkışları, enflasyon ve sabit kur rejimi üzerinde durulurken, finansal göstergeler için, banka kredilerinde artış, bankacılık sisteminde likidite uyumsuzluğu ve parasal uyumsuzluktan bahsedilmektedir. Kurumsal göstergeler için ise kanunlar, mevduat sigorta önlemleri ve finansal serbestleşme göstergelerinden bahsedilmektedir. Finansal krizleri işaret eden öncü göstergeler Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 1’de etki yönü de dikkate alınarak finansal krizlerin öncü göstergeleri takip edilebilir.

Tablo 1. Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri

MAKROEKONOMİK ETKİ İKTİSAT YAZISI		
Reel GSMH Büyüme	- -	Kaminsky (1999) Frankel ve Rose (1998)
Dış Reel Faiz Oranı	+ + +	Goldfajn ve valdes (1995) Eichengreen ve Rose (1998) Kaminsky (1999)
Yurtiçi Reel Faiz Oranı	+ +	Mishkin (1998) Demirgüç – Kunt ve Detragiache (1998)
Büyük Sermaye Girişleri	+	McKinnon ve Pill(1994)
Sermaye Çıktıları	+ + +	Calvo (1997) Demirgüç – Kunt ve Detragiache (1998) Kaminsky (1999)
Enflasyon	+ + + +	Bordo ve Murshid (2000) English (1996) Hardy ve Pazarbaşıoğlu (1999) Demirgüç – Kunt ve Detragiache (1998)
Sabit Kur Rejimi	+/- - +/-	Eichengreen (1998): dış şok varsa – içerden istikrar tehdit edilirse Domaç ve Martinez Peria (2000) kriz ortaya çıktığında daha yüksek maliyetler
FİNANSAL		
Özel sektöre Yönelik Banka Kredilerinde artış	+ + + +	Gavin ve Hausmann(1996) Sachs vd (1996) Kaminsky (1999) Eichengreen ve Arteta (2000)
Bankacılık sisteminde Likidite	- - -	Calvo (1997) Bordo vd (2001) Eichengreen ve Arteta (2000)
Parasal Uyumsuzluk	+ +/-	Cespedes vd (2000) Arteta (2003)
KURUMSAL		
Kanunlar	-	La Porta vd (1998)
Mevduat sigorta önlemleri	+	Demirgüç – Kunt ve Detragiache (2000)
Finansal Serbestleşme	+ +	Demirgüç – Kunt ve Detragiache (1998) Eichengreen ve Arteta (2000)

Kaynak: Herrero ve Rio (2003: 13)

1.2.2. Para Krizleri

Para krizleri ulusal paranın devalue edilmesine neden olan döviz kuruna yönelik spekülâtif saldırılar ile ortaya çıkabileceği gibi, merkez bankalarının uluslararası rezervleri ve faiz oranlarını kullanarak ulusal para birimlerini savunmakta zorluk çektiklerinde de ortaya çıkabilecek durumlardır (Aziz vd., 2000:5).

Krizleri açıklayan farklı modellerin gelişmesini sağlayan, 1980 sonrası yaşanan para krizlerinin bir birinden ayrı nitelikler göstermesidir. Bu bağlamda para krizleri iktisat yazınında, birinci, ikinci ve üçüncü kuşak krizler şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Birinci kuşak para krizleri çerçevesinde krizin para, maliye ve kur politikaları arasındaki tutarsızlıktan kaynaklandığı belirten Krugman, (1979: 318-323) Flood ve Garber, döviz kurunun sabit tutulduğu bir ekonomide bütçe açıklarının parasallaştırılmasının para krizine neden olacağını belirtmektedirler.

Döviz kurunda yukarı yönlü bir baskıya neden olan bu durum iktisadi karar birimlerinin para arz fazlasını dövize ve yabancı tahvile dönüştürme kararı almalarını sağlamaktadır. Buna da yurt içi kredi hacmindeki artış ve uluslararası rezervlerdeki düşüş eşlik etmektedir. En iyi ön görüyü yaptığı varsayılan iktisadi karar birimleri uluslararası rezervlerdeki düşüşü takip ederek kur rejiminin daha fazla sürdürülemeyeceğini söylemektedirler. Ve böylece dövize hücum akıllı bir davranış olarak görülmektedir. Bunun nedeni ise yatırımcıların ellerindeki portföylerini ağırlıklı olarak ulusal para cinsinden varlıklarla oluşturması ile sermaye kaybına uğramalarıdır. Dövize hücumu başlatan spekülâtörler tutarsız politikalarında etkisiyle krizin daha önce gerçekleşmesine neden olmaktadır. Spekülâtif saldırılar döviz rezervleri kritik düzeye ulaştığında başlamaktadır.

Agenor vd. (1992: 358-365), Flood ve Marion modele yaptığı katkılar ile krizin gerçekleşme anının tespit edilmesine yardımcı olmuşlardır. Bu çalışmalarda dövize hücumun zamanlamasının öngörülebilir olduğu kanıtlanmıştır. İncelemede gölge döviz kurundan yararlanılarak konuya

açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Gölge döviz kuru, spekülâtif saldırıların başlamasıyla birlikte döviz kurunun serbest bir şekilde dalgalanması durumunda gerçekleşmesi muhtemel olan döviz kurudur. Burada gölge döviz kurunun sabit döviz kuruna eşit olması büyük olması, küçük olması şeklinde üç durum üzerinde durulmaktadır. Buna göre spekülâtörler gölge döviz kurunun sabit döviz kurundan küçük olduğu bir noktadan saldırıyı başlatmakta bu saldırı ile birlikte ulusal para değer kazandığı için sermaye kayıpları ile karşılaşmakta ve döviz cinsinden sermaye kayıpları artmaktadır. Bundan dolayı, akılcı olduğu düşünölen iktisadi karar birimleri saldırıdan vazgeçmektedirler. Gölge döviz kurunun sabit döviz kuruna eşit olduğu durumda spekülâtörlerin saldırı ile elde edebilecekleri bir kazanç bulunmamaktadır. Buna karşılık gölge döviz kurunun sabit döviz kurunu geçtiği her noktada sermaye kazancı sağlanabilmektedir. Sonuçta rekabet içindeki spekülâtörler hücumu uluslararası rezervler tükenmeden önce başlatmaktadırlar. Böylece spekülâtörler gerçekleşmesi muhtemel krizin, birbirleriyle rekabetlerinden dolayı, daha önce gerçekleşmesine neden olmaktadır. Kısaca döviz talebi uluslararası rezervler tükenmeden önce başlamakta ve ekonomi rezervlerin tükendiği bir dengeye doğru ilerlemektedir. Bundan dolayı kriz gölge döviz kurunun sabit döviz kurundan yüksek olduğu aralıkta değil, gölge döviz kurunun sabit döviz kurundan düşük olduğu noktada başlamakta ve böylece para stoku azalarak yurt içi kredi hacmine eşit olmaktadır. Saldırı başladıktan sonra döviz kuru yurt içi kredi artışı kadar yükseldiği için ulusal para birimine uygulanan faiz oranı yurt içi kredi artışı kadar artmaktadır. Bu sayede düşen reel para talebi ile birlikte para piyasası için yeni bir denge noktasına ulaşılmaktadır. Sonuçta ekonomi gölge kurun sabit kurdan yüksek olduğu bir noktadadır ve sabit kur rejimi terk edilmiş, kur dalgalanmaya bırakılmıştır.

İç borçlanmalar bütçe açıklarının diğere bir finansman şeklidir. Calvo (1996: 10-13) para üzerindeki etkileri incelerken, iç borçlanma ile finanse edilen bütçe açıkları üzerinde durmuştur. İç borçlanma ile finanse edilen bütçe açıkları, zamanla iç borç faizlerinin de borçlanma yoluyla kapatılmasına neden olmaktadır. Spekülâtörler bu süreçte yükselen iç borcun

ödenemeyeceğinden endişe duyarak, hükümetin bütçe açıklarını iç borçlanma ile değil de para basarak senyoraj gelirleriyle finanse edeceklerini düşünmektedirler. Yani spekülâtörlerin devalüasyon beklentileri artmaktadır. Devalüasyonun sermaye kayıplarına yol açacağını düşünen spekülâtörler, uluslararası rezervlere yönelik hücumu başlatmaktadırlar. Kriz gölge döviz kurunun sabit döviz kuruna eşit olduğu noktada başlamaktadır. Bu kriz Krugman (1979), Flood ve Garber'in (1984) oluşturduğu modellerde gerçekleşen krizlerden daha şiddetli bir şekilde kendini göstermektedir.

Modele sterilizasyon eklendiği takdirde, para krizi sabit döviz kuru rejimi ilan edilir edilmez başlamaktadır. Önce uluslararası rezervlere yönelmekle başlayan saldırı spekülâtörlerin tahvil talebinde bulunması ile devam etmektedir. Burada sterilizasyon para stokunun sabit tutulmasını sağlamaktadır. Aksi takdirde para stoku azalmaktadır. Yani para miktarı uluslararası rezervlerdeki düşüğe eşit miktarda artırılmaktadır. Böylece spekülâtörlerin elindeki devlet tahvilleri azalıp yabancı tahviller arttığı için faiz oranı paritesindeki risk primi düşmektedir. Sonuçta nominal döviz kuru risk primindeki düşüş kadar yükselmektedir ki para piyasalarında denge koşulu sağlansın (Flood vd., 1995: 8-13).

Öte yandan eğer Merkez bankası spekülâtif saldırıyı önceden öngörebilirse rezervler tükenmeden esnek kur rejimine geçebilir. Burada merkez bankasının tam öngörü ile hareket etiği düşünülmektedir. Böylece Merkez bankası devalüasyon ile birlikte doğabilecek zararlardan ekonomiyi koruyacaktır. Yani spekülâtif saldırı olmadan kur rejimi terk edilebilmektedir. Burada en uygun politika yapılacak tercihin uluslararası rezervler üzerinde doğuracağı maliyete göre şekillenmektedir. Sabit döviz kurunu terk etmenin maliyeti sabit döviz kurunu sürdürmekten daha düşük ise hükümet esnek kur rejimine geçecektir. 1998-1999 Brezilya deneyimi bu modele örnek olarak gösterilmektedir. Çünkü Brezilyada aynı yıllarda dövize hücum tehlikesi kur rejiminin terk edilmesine neden olmuştur (Pastine, 1999:11-20).

1990'lı yıllarda yaşanmaya başlayan para krizlerini, birinci kuşak para krizi modelleri ile açıklanamamaya başlayınca ikinci kuşak para krizleri modelleri öne sürülmeye başlamıştır. Yukarıdaki açıklamalarda görüleceği

üzere birinci kuşak krizler mali yapıdaki problemlerden ve tutarsız makro ekonomik politikalardan kaynaklanırken, ikinci kuşak krizler için mutlaka mali yapının ve makroekonomik göstergelerin bozuk olması gerekmektedir. Örneğin ERM (Exchange Rate Mechanism -Döviz Kuru Mekanizması-)krizini yaşayan ülkelerin mali yapıları güçlüdür. Aynı şekilde 1994 Meksika krizi öncesinde de mali yapının önemli ölçüde iyileştirildiği bilinmektedir. Bu ülkelerde kriz kendi kendini besleyen bir ortam da gerçekleşmiştir. İlk defa Obstfeld(1994) tarafından geliştirilen ikinci kuşak modeller de çoklu denge üzerinde durulmuş, bu krizlerinin kendi kendini besleyen (self fulfillment) krizler olduğu vurgulanmıştır. İkinci kuşak para krizlerini krizin ortaya çıkabileceğine yönelik beklentiler belirlemektedir. Chui vd. (2000: 369), Sbracia ve Zaghini (2000: 203-222) çoklu dengede makroekonomik göstergelerin iyi olmasına rağmen krizin ortaya çıkabileceği belirtmekte, kendi kendini besleyen krizlerin kötümser beklentiler altında gelişeceğini açıklamaktadırlar. Bunun yanı sıra makro ekonomik göstergelerin kötü olması da krizin gerçekleşeceği anlamına gelmemektedir. Çünkü beklentilerin olumsuz olmaması durumunda kriz gerçekleşmeyebilir.

Hükümetler, döviz kur rejiminin sürdürülmesi veya terk edilmesi kararında pasif bir rol oynadığı birinci kuşak krizlerin aksine ikinci kuşak krizlerde aktif olarak yer almaktadırlar. Obstfeld'e göre (1994: 27-37) kur rejiminin sürdürülmesine karar verirken hükümetler sabit döviz kurunu terk etmenin yarattığı maliyet ile devalüasyon beklentisinin yarattığı maliyetleri karşılaştırmaktadır. Sabit döviz kurunu terk etmenin yarattığı maliyet politik idarenin itibar kaybı iken, devalüasyon beklentisinin yarattığı maliyet makroekonomik göstergelerde ortaya çıkan bozulmalardır. Eğer spekülâtörler kötümser beklentilere sahip ise ve devalüasyon beklentisinin oluşturduğu maliyet sabit döviz kurunu terk etmenin oluşturduğu maliyetten büyük ise itibar kaybına müsaade edilecektir. Ve böylece devalüasyon gerçekleşmiş olacaktır. Yani sabit döviz kurunu sürdürmenin maliyeti devalüasyonun maliyetinden yüksek ise devalüasyona karar verilecektir. Burada dikkat etmemiz gereken nokta devalüasyonlar hükümetlerin alacağı kararlara bağlı olduğu için öngörülebilir ve kaçınılmaz değildir.

Hükümet ve özel kesim davranışlarının ortak sonucu olan kriz özel kesimin hücumu başlatması ile harekete geçse de hükümetin aktif politikasıyla önlenabilmektedir. Yani uluslararası rezervlere çoklu denge altında yapılan hücum hükümetlerin aktif politikalarıyla (faiz oranlarını yükselterek) savuşturabilir. Tabi bu durumun ekonomi için bir takım maliyetleri bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de vade uyumsuzluğunun artabilecek olmasıdır. Bunun yanında sabit döviz kurunun sürdürülmesine yönelik belirsizlik (kur politikasının değişeceğine yönelik beklentiler) saldırıyı yeniden tetikleyebilmektedir (Bensaid ve Jeanne, 1997: 1463). Anlaşılacağı üzere, faiz politikası yoluyla kur rejiminin sürdürülmesi için kararlılık göstermek, saldırı başladığında krizi önlemek için yeterli değildir. Bunun nedeni ise sabit kurun sürdürülüp sürdürülmeyeceği yönündeki endişeler uluslararası rezervlere hücumu sürü davranışı şeklinde bir kez daha kıskırtabilir. Bu modelde piyasada üretilen bilginin önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Burada dikkat etmemiz gereken nokta, hükümet bu saldırıyı önlemek istese de spekülörler arasındaki asimetrik bilgi problemi saldırıyı yeniden tetikleyebilmektedir. Bu durum da bazı spekülörler yanlış bilgi ile hareket etse dahi, sürüye katılmak (sürü psikolojisi) akılcı bir davranış halini alabilmektedir. Böylece sabit kur rejiminin terk edilmesiyle birlikte ulusal para birimi cinsinden varlıklar üzerindeki sermaye zararı artmakta, bu da bu zarardan kaçınmak isteyen spekülörlerin uluslararası rezervlere yapılan hücumu katılmalarını sağlamaktadır (Obstfeld, 1986: 77-78), (Lam, 2002: 182). Görüleceği üzere, sürü davranışını başlatan ve ona katılan yatırımcıların hareketi ile bu harekete hükümetin verdiği tepkiler ekonomide oluşacak yeni dengeyi belirlemektedir.

Bunun yanı sıra iktisat yazınında Birinci ve ikinci kuşak para krizlerini uzlaştıran yaklaşımlara da rastlanmaktadır. Bunlardan birisi olan Jeanne (1997: 22-27) para krizlerinin nedenlerini hem yanlış makroekonomik politikalara ve hem de kendi kendini besleyen beklentilere bağlanmaktadır. Yanlış makroekonomik politikaların bir ürünü olan, kendi kendini besleyen denge, ekonomik göstergelerin bozulması ile birlikte kendi kendini besleyen krizler olarak ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü kuşak para krizleri modelleri 1997-1998 Asya krizinin birinci ve ikinci kuşak para krizleri ile açıklanamaması sonucu öne sürülmüş, başta Krugman (1999: 36-40) olmak üzere, Miskin (1999: 2-3) ve Aghion vd. (2000: 27) üçüncü kuşak para krizlerinin çoklu denge altında gerçekleşebileceğini belirtmişlerdir. Üçüncü kuşak para krizleri de aynı ikinci kuşak para krizlerinde olduğu gibi kendi kendini besleyerek gelişen krizlerdir. Yalnız üçüncü kuşak para krizlerinde krizin ortaya çıkmasında uygulanan güvenlik ağı önlemlerinin büyük rolü olmaktadır. Bunun nedeni güvenlik ağı önlemlerinin sağladığı güvence ile bankacılık ve bankacılık dışı özel kesim yüksek risk alarak yabancı para birimi ile borçlanmaktadır. Bu durum parasal uyumsuzluğu artırırken fon sağlayan yabancıların güvenini sarsmaktadır. Ve böylece sermaye hareketleri durmakta veya tersine dönmekte buda krizin gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Para krizleri ile bankacılık krizleri arasındaki ilişkileri açıklayan üçüncü kuşak para krizleri bu özelliğinden dolayı ikiz krizler çerçevesinde ele alınmaktadır. Krugman (1999: 40-42) nedensellik ilişkisinin para krizlerinden bankacılık krizlerine doğru geliştiğini belirtirken bu mekanizmayı bankacılık ve özel kesimin (Güney Kore örneğinde olduğu gibi) dış borçlarının yüksek düzeyde olması ile açıklamaktadır. Finansal serbestleşme ile başta bankalar olmak üzere finansal kesim dışındaki firmaların artan yabancı para birimi yükümlülükleri parasal uyumsuzluk problemini beraberinde getirmiştir. Parasal uyumsuzluğun nedeni yabancı para birimi cinsinden fon sağlayıp, ulusal para cinsinden getiri beklenmesidir. Bu durum fon akışı sağlayan yabancı yatırımcıların güvenini önemli ölçüde sarsarken bu güven kaybını kışkırtan nedenler arasında, firmaların yüksek finansal kaldıraç oranları altında çalışması, düşük marjinal ithalat eğilimi ve ihracata göre yüksek olan yabancı para birimi arasında borçları sayılabilir. Ve sonuç olarak sermaye girişinin aniden durması veya tersine dönmesi döviz kurunu yükseltmekte ve firma bilançolarında bozulmaya neden olmaktadır. Bu süreç yatırımları olumsuz bir şekilde etkilemekte ve firmaların net değeri hızla düşmektedir. Buda sermaye çıkışını kışkırtan ikinci bir faktör olarak kendini göstermektedir. Burada dikkatlice incelediğimizde Krugman modelinde, para krizinden

bankacılık krizine giden mekanizma reel kesimin bilanço problemleri üzerine kurulmuştur.

1.2.3. Bankacılık Krizleri

İktisat yazınında birçok bankacılık krizi tanımı karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisi, bankacılık krizini, bankacılık kesimi sermayesinin tamamının yada büyük bir kısmının zarar görmesi sonucu oluşan kriz olarak tanımlarken (Haldane vd., 2004: 3-5) bir diğeri de, bankacılık krizini, bankalara hücum ile banka iflasları sonucunda yükümlülüklerini yerine getiremeyen ve hükümet desteğine ihtiyaç duyan bankacılık sisteminin içinde bulunduğu durum olarak açıklamaktadır (Aziz vd., 2000: 5-6).

Kaminsky ve Reinhart (1996: 476) ise bankacılık krizini bankalara hücumun ardından bankaların kapatılması birleştirilmesi veya kamu kesimi tarafından el konulması veya bunlar uygulanmıyorsa kapsamlı bir hükümet desteğinin uygulanması şeklinde tanımlanmaktadır.

Demirgüç – Kunt ve Detregiache (1998: 91) bankacılık krizinin, bankacılık kesiminde geri dönmeyen aktif/toplam aktif oranının %10'u ve kurtarma etkinliklerinin maliyet/gayri safi milli hasıla (GSMH) oranının %2'yi aştığı durumda yaşanan sorunların ardından bankaların kamulaştırılması durumu olarak tanımlamaktadır. Bunun yanında Caprio ve Klingebiel (1996: 10) ise bankacılık krizlerini, bankacılık kesimi sermayesinin tükendiği, geri dönmeyen kredilerin toplam kredilerin %15-20'sini bulduğu veya aştığı ve yeniden yapılandırma maliyetlerinin gayri safi yurt içi hasılanın (GSYİH) %3-5'ine ulaştığı durumlar olarak tanımlamaktadır. Ödeme sisteminde ortaya çıkan problemlerin tasarruf-yatırım ilişkisine zarar vermesi, bankacılık krizlerinin finansal istikrarsızlıkla bağlantılı olduğu noktadır. Folkarts ve Lindgreen (1998: 7) bankacılık kesiminin potansiyelinde olan ve finansal krize neden olabilecek en temel problemleri aşağıdaki gibi sıralamaktadır.

- Yetersiz bankacılık yönetiminin aşırı risk alma davranışlarını teşvik etmesi

- Bankaların finansal durumları hakkında yaşanan bilgi yetersizlikleri
- Bankaların yükümlülüklerine örtük veya açık kamu garantisinin verilmesinin risk alma davranışlarını teşvik etmesi
- Yetersiz bankacılık denetimi ve bankacılık sektöründe yaşanan yoğunlaşma

Yukarıda problemler makroekonomik bozukluklar ile birleştiğinde finansal sistem aracılık etkinliklerini yerine getirememekte ve reel kesim bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmektedir.

İktisat yazınında ilk defa Flood ve Garber tarafından ele alınan birinci kuşak bankacılık krizlerinde, kapalı ekonomi varsayımı üzerinde durulurken aynı zamanda sistemde mevduat sigorta güvencesinin de bulunduğu varsayılmaktadır. Bu sistemde bankalar topladıkları mevduatları kredi vererek veya uzun vadeli tahvillere yatırarak değerlendirmektedirler. Flood ve Garber'a göre kriz hükümetlerin uyguladığı yanlış faiz politikalarının bir ürünüdür. Enflasyon ile mücadele çerçevesinde (dezenflasyon politikaları) faiz oranları yükseltilirken bankaların aktiflerindeki uzun vadeli tahvillerin değeri düşmektedir. Bu da vade uyumsuzluğunu gündeme getirmekte, vade uyumsuzluğu yükselmektedir. Sonuçta mükemmel öngörüye sahip mudiler, mevduatlarını bankalardan almak için hücumu başlatmaktadırlar. Yeni hükümet politikalarının yanlış bir şekilde uygulanması, banka aktiflerinin değerini olumsuz bir şekilde etkileyerek bankacılık krizine neden olmaktadır. İkinci kuşak bankacılık krizi modeli Diamond ve Dybvig (1983: 401-404) tarafından geliştirilmiş, model kapalı ekonomi varsayımı üzerine şekillendirilmiştir. Bu modelde kriz çoklu denge altında ortaya çıkmaktadır. Bu krizler kendi kendini besleyen bankacılık krizleridir. Sistemde bankalara hücumu kışkırtan önemli bir faktör, ilk gelen ilk hizmet görür mantığı ile hareket edilmesidir. Sistemde krizi, krizin ortaya çıkacağına dair beklentiler oluşturmaktadır. Krizin çıkması için bankaların bilançolarında herhangi bir problemin olması gerekmemektedir. Kriz çıkabileceğine dair beklentiler mudilerin harekete geçmesine yeterli olmaktadır. Mevduatların geri ödenmeyeceğini düşünen mudiler bankalara hücumu başlatmakta ve kriz

anında sürü güdüsü ile hareket etmektedirler. Bu şekilde gerçekleşen finansal krizlerin nedeni güneş lekesi (sun spot) problemi olarak adlandırılmaktadır.

Bununla birlikte 1990'ların ikinci yarısında itibaren bankacılık krizlerini, açık ekonomi varsayımını duyurarak açıklayan modellerde geliştirilmiştir. Bu modellerde birinci ve ikinci kuşak bankacılık krizleri açık ekonomi varsayımı altında bir arada incelenmiştir. Bu krizler para krizleri ile bankacılık krizlerini arasındaki ilişkileri açıkladığı için birçok araştırmacı tarafından ikiz krizler kapsamında değerlendirilmiştir. Bu tür krizlerde nedensellik ilişkisi, bankacılık krizinden para krizine doğru kurulmaktadır.

Açık ekonomi varsayımına dayanan birinci kuşak bankacılık krizlerinde Dooley (1997: 121-18) ve Marion (1999: 480-482) krizleri, para politikasının döviz kuru rejimi ile tutarsız bir ilişki içerisinde olmasına bağlamaktadır. Dooley ve Marion'a göre kriz yanlış makro ekonomik politikaların öngörülebilir bir sonucudur. Model sabit kur rejimi altında, bankacılık kesiminin yabancı yükümlülüklerine açık veya örtük garanti sağlamasının yarattığı politika tutarsızlığı üzerine şekillenmektedir. Modelin kritik noktası bankaların yabancı yatırımcılardan dış borç olması ve toplanan fonlarla yurt içinde kredi hacmini genişletmesidir. Yabancı yatırımcılar piyasa getirisinin üzerinde kazanç elde ettiği sürece saldırı gerçekleşmemektedir. Bankalara hücum geri ödeme problemi yaygınlaşırken başlamaktadır. Sermaye kayıplarını azaltmak isteyen yatırımcılar çıkışlarını başlatırken, spekülâtörlerin de kendi aralarında bankalara hücum için rekabete girmeleri kriz tetikleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dövizde hücum ile birlikte net uluslararası rezervlerin tamamen erime ihtimali, hükümeti döviz kurunu sürdürmeye yönelik taahhütlerini terk etmeye zorlayarak sabit kur rejimini çöktecektir.

Kendi kendini besleyen krizler olarak tanımlanan ikinci kuşak bankacılık krizleri açık ekonomi varsayımına dayanmaktadır. Goldfajn ve Valdes (1997: 10-12), Chang ve Velasco (1998a: 15-19) ve Marion'a göre (1998: 483-485) kendi kendine besleyen krizler, sabit kur rejimi altında bankaların yaşayabileceği likidite sıkıntısını tetiklemektedir. Bu çalışmalarda Diamond ve Dybvig'in (1983) sabit döviz kuru altında, kapalı ekonomi için

geliştirdiği ikinci kuşak bankacılık krizi modeli açık ekonomi varsayımı ile incelenmiş ve model çoklu denge üzerinde oturtulmuştur. Bu model de bankalara fon sağlayan yalnızca yerleşik mudiler değildir.

Finansal serbestleşme ile birlikte bankaların yabancı para birimi cinsinden yükümlülükleri hızla artmaktadır. Sistem ilk gelen ilk işlem görür ilkesi ile çalışmakta buda bankaların likit olmadığına dair şüphelerin ortaya çıkmasıyla birlikte krizi tetikleyen en önemli faktör olarak görülmektedir. Hücum dengesi altında mudiler paralarını çekmek isterken, bankalara kredi veren yabancı yatırımcılarda kredilerin geri ödemeyeceğini düşünerek fon girişini kesmektedirler. Mudilerin içine düştüğü panik yabancı yatırımcıların davranışları ile birleştiğinde, likidite sıkıntısı yaşayan bankacılık kesiminin problemleri hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu durumda çelişkiye düşen merkez bankası SBBM (son borç başvuru mercii) desteği ile bankaların likidite sıkıntısını çözmeye çalışırken, sabit kur rejimini teknik olarak çökertmiş olacaktır ve enflasyonist baskı şiddetle yükselecektir. Öte yandan merkez bankası SBBM etkinliklerinde bulunmazsa, bankacılık kesiminde iflaslar yaygınlaşacaktır. Bu duruma en iyi örnek Meksika 1994 ve Doğu Asya krizi gösterilebilir.

1.2.4. İkiz Krizler

Bankacılık ve para krizleri karşılıklı olarak birilerini etkilerken ayrıca bu krizler ortak nedenlerden de kaynaklanabilmektedirler. Birbirlerini etkileyerek gerçekleşen bu tip krizler ikiz krizler olarak adlandırılmaktadır.

Miller (1996: 385-397), Krugman (1999) ve Burndside vd.'nin (2000: 17-24) belirttiği gibi ortaya çıkan para krizi bankacılık krizine dönüşebilir. Ortaya çıkan bir para krizi iki kanal aracılığıyla bankacılık krizine neden olabilmektedir.

- Para krizi sonucu ani bir şekilde düşen para tabanı ile kredi arzı dolayısıyla daralan kredi hacmi geri dönmeyen kredileri artırmakta böylece para krizi bankacılık krizine neden olmaktadır.

- Para krizinden bankacılık krizine yönelik diğerk bir mekanizma ise, para krizi sonucu ulusal para değerk kaybederken, bankaların döviz cinsinden yükümlülükleri artmakta ve buda geri ödeme problemlerinin oluşmasına neden olmaktadır.

Dooley (1997) ve Chang ve Valesco (1998a) ise ortaya çıkan bir bankacılık krizinin para krizine neden olabileceğini belirtirken bankacılık krizinin iki kanaldan para krizine dönüşebileceğini belirtmektedirler.

Birincisi, merkez bankasının gerçekleştirdiği kurtarma etkinlikleri bankacılık krizinin para krizine dönüşmesine neden olmaktadır. Burada, merkez bankasının SBBM (Son Borç Başvuru Mercii) görevini gerçekleştirmesi sonucunda faizler düşerken sabit kur rejiminin sürdürüleemeyeceğine dair beklentiler oluşmaktadır. Buda spekülative saldırıları kışkırtırken ortaya çıkan bankacılık krizi para krizine dönüşmektedir.

İkincisi ise merkez bankasının SBBM etkinliği enflasyon ve devalüasyon beklentilerini artırmaktadır. Bu durumda enflasyonun yükseleceğine dair sinyaller ikinci kuşak para krizlerine neden olmaktadır.

Öte yandan para ve bankacılık krizleri karşılıklı bir etkileşim içinde de ortaya çıkabilirler. Goldfajn ve Valdes (1997), Mishkin (1998), Buch ve Heinrich(1999) ve Kaminsky ve Reinhard (1999b) bankacılık ve para krizlerinin karşılıklı bir etkileşim içinde gerçekleşerek ikiz krizlere dönüştüğünü belirtmişlerdir. Buna göre yükselen iş çevrimleri esnasında banka kredileri ile finansa edilen ekonomik büyüme, ithalatın ve cari açığın yükselmesine neden olmaktadır. Bu süreçte bankalar sağladıkları kredinin finansmanını dışarıdan borçlanarak elde etmektedirler. Sermaye girişi sürdükçe bir problem yoktur. Fakat sermaye girişinin durması (sudden stop) veya tersine dönmesi ile dövizde hücum başlamaktadır. Merkez bankası hücumu durdurmak için faizleri yükselttiğinde genişleyen iş çevrimlerinde şişen varlık fiyat balonu hızla çökmektedir. Ve böylece bankaların kabul ettiği teminatların değeri düşmektedir. Bunun sonucunda ise parasal uyumsuzluk yaşayan bankaların aktifleri değerk kaybına uğramaktadır. Bu gelişmeleri gözlemleyen mudiler ise, bankaların geri ödeme problemi içine düşeceğini

düşünerek bankalara hücumu başlatmaktadırlar. Sonuç olarak para ve bankacılık krizleri karşılıklı bir etkileşim içinde ortaya çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

EŞİK ALTI TUTSAT (SUBPRIME MORTGAGE) KRİZİNİN KÜRESEL KRİZE DÖNÜŞMESİ

Yaşanan küresel krizin temel sebebini devasa tüketim eğiliminin desteği ile ABD kredi Piyasalarında yaşanan kredi köpüğünün patlamasıyla oluşan dengesizlikler oluşturmaktadır. Krizin başlangıç noktası 2006 sonu ABD konut fiyatlarında yaşanan hızlı düşüş ve subprime mortgage kredilerindeki geri dönüşümlerin azalmasıyla bankacılık sistemlerinde baş gösteren likidite sorunlarının 2007 ve 2008 yıllarında küresel finansal krize, felakete dönüşmesidir.

2000'li yıllan başlarında karar vericiler vergi teşvikleri ile bireylerin kendi evlerini almalarını teşvik etmişlerdir. Bu süreçte ABD'de kredi imkanlarının artması ve maliyetlerinin azalması, konut sektörüne olan talebi artırmış, konut fiyatları da hızla artmıştır. Artan konut fiyatları ile birlikte konut kredileri piyasası genişlemiş ve konut kredilerinin menkulleştirilmesi mekanizması gündeme gelmiştir.

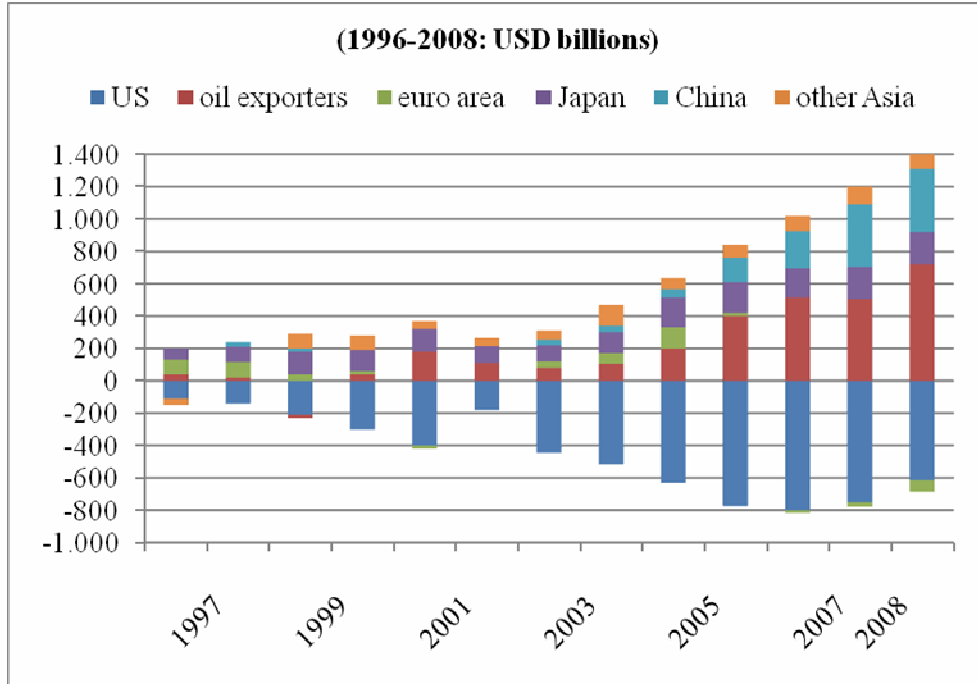
Konut kredilerinin menkulleştirilmesinde başlangıçta, ABD'deki bankalar prosedürlere uygun olarak hareket etmelerine rağmen zamanla kredi taleplerinin azalması ve yüksek kar beklentilerinin devam etmesi ile ödeme güçleri sınırlı kesimlere kredi verilmeye başlanmıştır. Bu şekilde verilen eşik altı tutsat (subprime mortgage) kredileri ile ABD'deki bankalar yüksek riskli menkulleri portföylerine eklediler. Gayrimenkul piyasalardaki bu riskli iyileşme istihdamı ve büyümeyi artırıyordu. Ancak ABD'de zaman içerisinde konut fiyatlarında ve kira gelirlerinde düşüşler gözlenmesi riskli kredilerin geri ödenmesinde sorunlar doğurmaya başladı. Kredi batıkları ve konut hacizleri hızlandı. Bu yüksek riskli kredi paketlerini ellerinde bulunduran kurumsal yatırımcılar ve yatırım bankaları çok ciddi zararlara uğradılar.

Konut kredilerinde başlayan sorunlar, zaman içerisinde tüm kredi piyasalarına yayılarak küresel bir krize dönüştü. Bu süreçte Amerikan Merkez Bankası (FED) faizleri düşürmesine ve birkaç ay içerisinde Avrupa merkez bankalarıyla birlikte piyasalara 1 Trilyon dolardan fazla para sürmesine rağmen piyasalar durulmadı. Her müdahale sonrası yaşanan toparlanmalar geçici oldu. Toparlanma süresi her müdahale sonrası kısaldı. Krizin felaket boyutundaki etkilerin anlaşılması açısından birkaç örnek vermek gerekirse; Ocak 2007’de 20 milyar dolar değerindeki Bear Stearns Mart 2008’de JP Morgan’a 236 milyar dolara satıldı. Kriz öncesi 200 milyar dolar seviyelerinde değer biçilen Lehman Brothers iflasını açıkladı, Merrill Lynch Bank of Amerika’ya adeta hediye edildi. Ağustos 2007 itibari ile yatırım bankası Goldman Sachs ve Morgan Stanley statülerini değiştirilerek mevduat kabul etmeye başladılar. Tüm bu gelişmeler ABD türü yatırım bankacılığı anlayışının sona erdiği gösterildi. İki büyük mortgage devi Fannie Mae ve Freddie Mae devletleştirildi. Dünyanın en büyük sigorta şirketi AIG Fed tarafından kurtarıldı. UPF(IMF), 2008 başı itibari ile küresel krizin maliyetinin 1,4 Trilyon dolara yükseldiğini açıkladı.

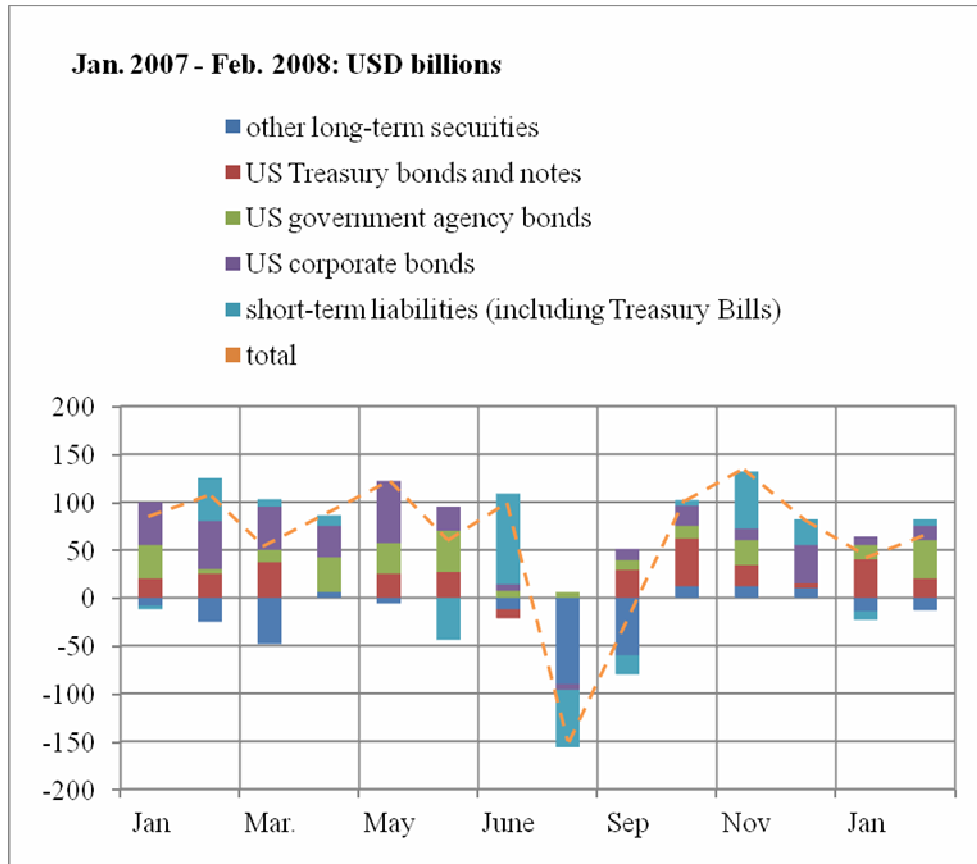
Bu süreçte başta ABD olmak üzere AB ülkeleri ve krizden etkilenen diğer ülkeler krizden çıkmak için gerekli finansal yeniden yapılandırma çalışmalarına başladılar.

2.1. 2007 AĞUSTOS ÖNCESİ DÜNYA EKONOMİSİNDE RİSK FAKTÖRLERİ

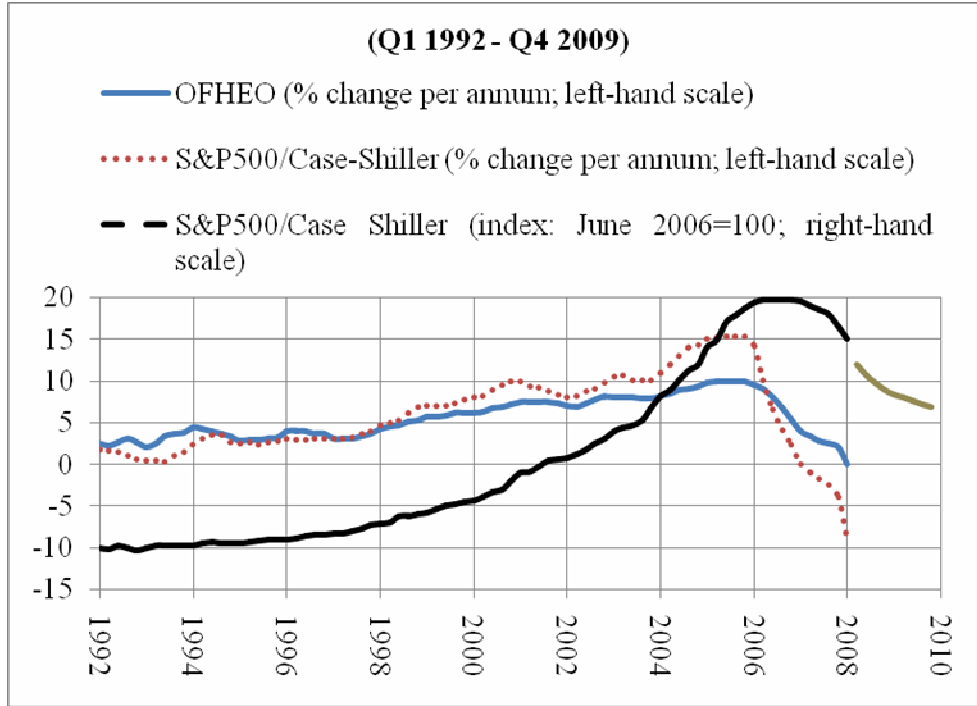
- Ağustos 2007 öncesi dünya ekonomisinin profili.
- Dünya ekonomisindeki dengesizliğin temelinde olan cari açıklar; Grafik1.
- Bu durumun çözümü için ortaya atılan iki ayrı görüş, kriz ve uzun dönem problemsiz çözüm.

Grafik 1. Global Cari Açık ve Fazlalar

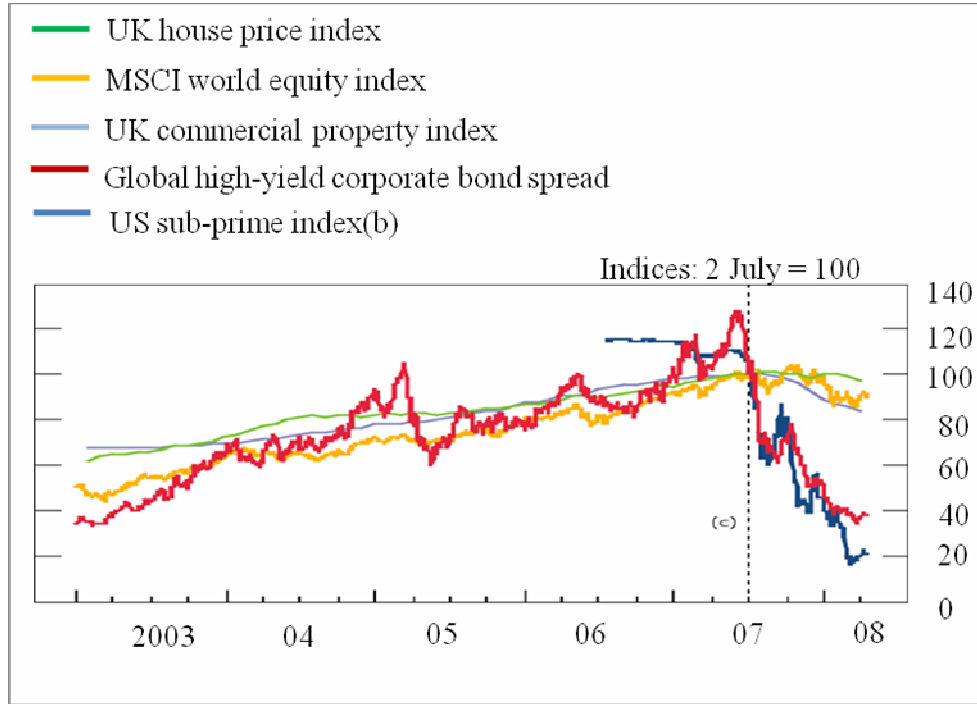
Grafik 2. ABD'de Sermaye Girişi Profili

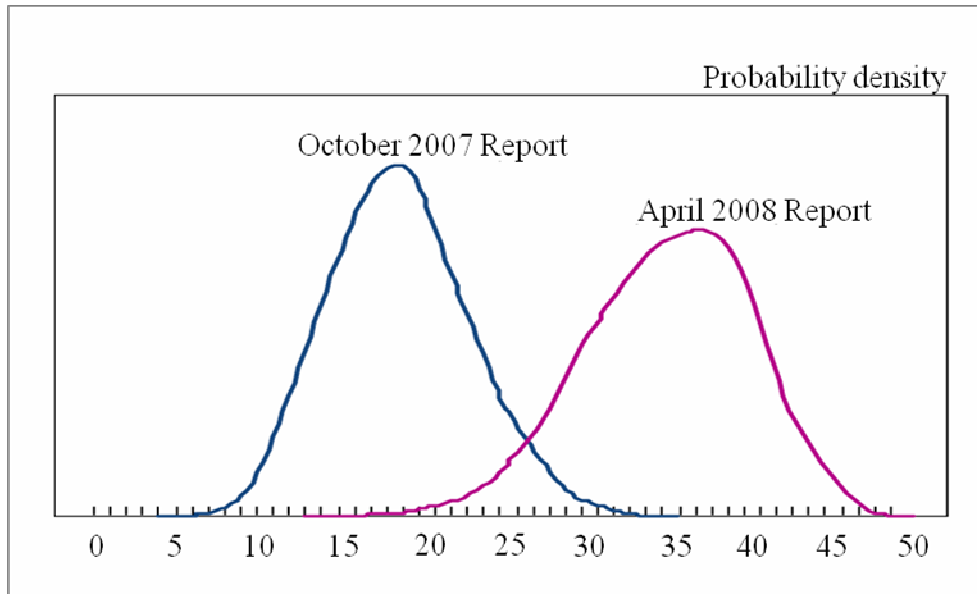
Grafik 3. ABD Ev Fiyatları

2.2. LİKİDİTE VE KREDİ KRİZİNİN FİNANSAL TEMELLERİ

- Kriz öncesi dönemde yaşanan büyük çaplı kredi genişlemesi (Dell Ariccia, 2008, CEPR WP. 6683)
- Kredi artışları ile borç kalitesi ve ödememe oranları arasındaki güçlü ilişki
- Aynı dönemde sıkı olmayan para politikası ve yeni finansal araçlar

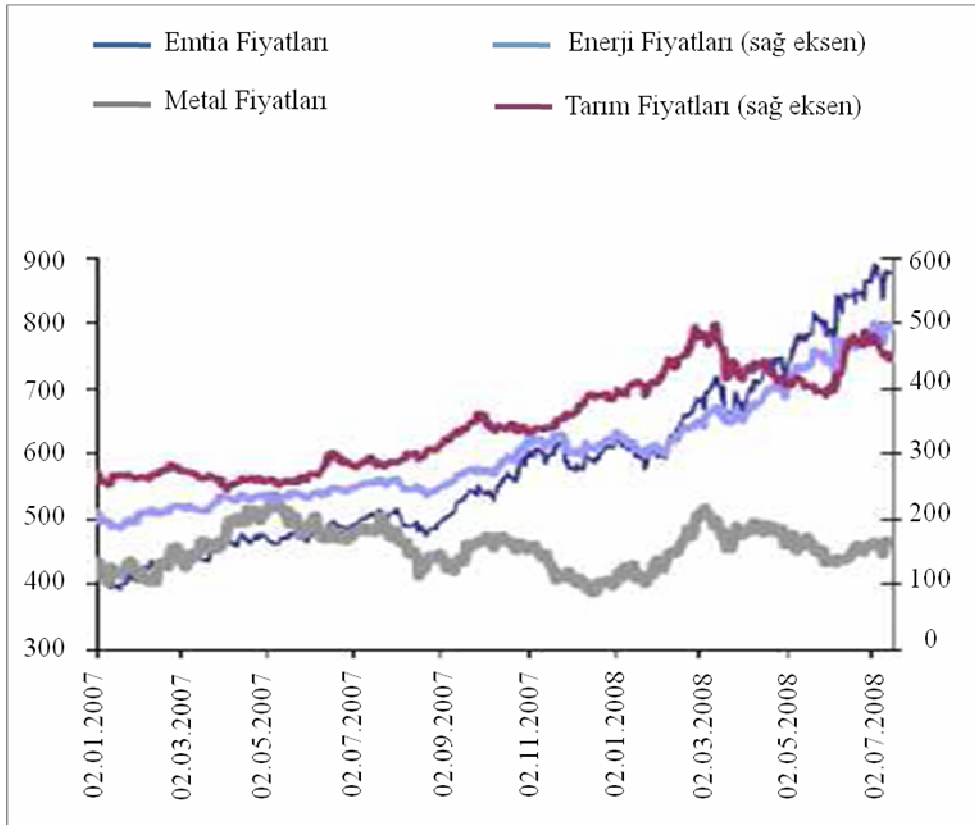
Grafik 4. Son Kriz Döneminde Varlık Fiyatları

Grafik 5. ABD Eşik Altı İpotekli Ev Kredi Piyasaları Kayıpları İle İlgili Beklentiler

2.3. DEVAM EDEN FİNANSAL SEKTÖR DIŞI SORUNLAR

- Emtia fiyatlarındaki şişkinlik,
- Yükselen piyasalarda- döviz kuru dolara endeksli olanlarda gevşek para politikası zorunluluğu,
- Global enflasyon ortamı,
- Petrol fiyatları,
- Enerji piyasalarındaki koşullar.

Grafik 6. Emtia Fiyatları Endeksleri

2.4. GELENEKSEL FİNANSAL YENİDEN YAPILANDIRMA SÜREÇLERİ

Finansal yeniden yapılandırma süreci, dinamik şartlarda ve çevrede uygulanır. Kriz ortamında sorumlu finansal araçlarla uygulanacak

yapılandırma tekniklerinin iyi bilinmesi ve uygulanması gereklidir. Uygulamaların ülkenin ve konjonktürün şartlarına uygun olması zorunludur. Küresel krizden etkilenen finansal sistemlerde uygulanacak başarılı müdahale stratejileri belirtilen ekonomik amaçları gerçekleştirmelidir. Küresel krizden etkilenen ülkelerde genel amaçları takip ederken, stratejiler değişik yerel durumlara, hükümet tercihlerine ve krizin derinliğine bağlı olarak değişmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİNDEKİ BAŞLICA ANAHTAR ADIMLAR

- Faaliyetlerine devam edemez durumdaki finansal kurumlarla ilgili uygulanacak stratejilerin tespiti ve uygun olanların yeniden yapılandırılması.
- Yeniden yapılandırma için kamu sektörü desteğinin kapsam ve şekilleri
- Borç tahsilatı, ödemeleri ve varlık yönetimi için düzenlemeler
- Operasyonel ve yapısal yeniden yapılandırma sağlayan düzenlemeler
- Yeniden yapılandırmanın işleyiş hızı ve basiretli kurallara uyum

3.1. KÜRESEL KRİZDEN ETKİLENEN FİNANS KURUMLARI İÇİN İLGİLİ ÜLKELERDE UYGULANACAK MÜDAHALE YÖNTEMLERİ

- Finans sisteminin yapısı
- Sistematik risk kuşkusu
- Maliyet etkisi ve maliyet karşılaştırması
- Buluşma etkisi
- Kamuoyu tepkisi
- Müdahale yönetiminin ahlaki tehlike yaratma olasılığı
- Yasal çerçevelerden dolayı meydana gelen sınırlamalar

Günümüzde finansal krizlere piyasa tabanlı enstrümanlar ile müdahalelere verilen önemle 1930'lu yıllar ve II. Dünya sonrası hakim olan piyasa dışı bakış arasında tam bir zıtlık mevcuttur. Piyasa tabanlı yapılandırma enstrümanları; finansal, operasyonel ve yapısal olmak üzere üç grupta toplanabilir. Finansal yeniden yapılandırma enstrümanları, yakın

dönem sorunlara hitap ederken genellikle bankalara doğrudan finansal transferleri gerektirir. Operasyonel yeniden yapılandırma enstrümanları, yönetim, bireysel banka etkinliği ve karlılığa odaklanır. Yapısal yeniden yapılandırma enstrümanları ise sektörel düzeyde sorunların nedenlerine, rekabetin ve sağlamlığın yeniden sağlanması veya kurulmasına odaklanır. Bu üç tür enstrüman gurubu da birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Başarılı yapılandırmalar tümünü kapsayan geniş bir yaklaşımı zorunlu kılar. Ayrıca başarılı yapılandırma stratejilerinin aşamaları güçlü ve bağımsız bir liderlik ile mali, yasal ve düzenleyici çevreyi gerektirir.

Finansal piyasalara ilişkin reformların ve düzenlemelerin, yeni finansal mimarinin en önemli unsurlarından biri olacağı söylenebilir. Bu çerçevede, finansal piyasa ve enstrümanlarda şeffaflığın önemi ortaya çıkıyor.

Şeffaflık, hesap verebilirlik, dürüstlük ve risk yönetimi gibi kavramların ön plana çıktığı finansal piyasalarda yeni uluslararası muhasebe standartları da gündeme gelecektir. Küresel krizle birlikte rolleri önemli ölçüde tartışılmaya başlayan kredi derecelendirme kuruluşlarının denetimleri de, bu yeni dönemde gündemde olacaktır.

Dolayısıyla kriz sonrası yeni dönem, finansal piyasa ve kuruluşlara yönelik regülasyonların yoğun bir şekilde gündemde olacağı bir dönem olacak. Üstelik bu reform ve düzenlemelere uluslararası bir standart getirilmesi söz konusu olacaktır.

Regülasyonların/reformların gelecekteki krizleri önleme bakımından önemli çalışmalar olduğu söylenebilir.

3.2. KRİZİN ETKİLERİNİ AZALTMAYA YÖNELİK POLİTİKALARIN OLUŞTURULMASI İLE İLGİLİ NOKTALAR

- Finansal – makro etkileşim krizin temelini oluşturmuştur.
- Geçmiş dönemlerle günümüz politikaları arasındaki önemli farklar
- Politika faizlerinin piyasa faizleri üzerinde etkisinin zayıf olması,

- Ülkeler arası finansal etkileşim kanallarının geleneksel etkileşim kanallarından çok daha önemli hale gelmesi.
- Makro politikalar
- Makro ekonomik önlemler gerekli ama yeterli olmayabilir
- Ülkelerin mali manevra alanı çok kısıtlı olabilir.

Tablo 2. Sistemik Banka Yeniden Yapılandırma Enstrümanları

Enstrüman tipi	Örnekler
Finansal Bankalara acil finansal destek	Merkez Bankası likidite desteği Devlet Garantileri Devlet desteği(tahviller, hibeler, borçlar vs) Özel menkul ve tahvil enjeksiyonları
Operasyonel Yönetişim ve etkinliğin sağlanması	Ek sermaye Yeni yönetim Daha etkin personel Eşleştirme Saygın yabancı Bankaların girişini kolaylaştırma
Yapısal Rekabetin sağlanması	Kapatma Birleştirme / Bölme/ Küçültme Varlık yönetimi, borç yeniden yapılandırması Özelleştirme Firma yeniden yapılandırması

3.3. KÜRESEL FİNANSAL SİSTEME AMERİKAN MÜDAHALESİ

Küresel krizin ABD'de finansal sistem üzerindeki etkileri şiddetli bir şekilde hissedilince Hazine Bakanlığı ve FED finansal sistemi kurtarmak amacı ile bir plan geliştirdiler. Plan üç temel amaca sahipti. Bu plan gereği

- Krize neden olan problemlerli finansal varlıklar hazine tarafından satın alınacak bu sayede,
- Finansal varlıkların değerleri üzerinde oluşan belirsizlik azalacak ve

- Kredi piyasalarına güven yeniden tesis edilecekti.

Plan 3 Ekim 2008 tarihi itibari ile kanunlaştı ve onaylandı.

3.4. İNGİLİZ FİNANSAL YENİDEN YAPILANDIRMASI

Küresel kriz karşısında zor durumda kalan İngiliz bankacılık sistemine İngiliz hükümeti piyasalarda güven istikrarı sağlamak amacı ile farklı stratejiler kullanarak müdahale etti. İngiliz yetkiler müdahale planını daha eşitlikçi ve daha güvenilir bir finansal sisteme doğru geçişi sağlayacak bir adım olarak ifade ettiler.

3.5. AB ÜYESİ EURO KULLANAN 15 ÜLKENİN KRİZE MÜDAHALE PLANLARI

AB üyesi Euro kullanan 15 ülke de İngiliz planını temel alan üç aşamalı bir planı kendi ülkelerinde uygulamaya karar verdiler. Plan, finansal sistem içerisinde garanti vererek fon akışının sürdürülmesini sağlamak, banka sermayelerine kamu katkısı da dahil olmak üzere gerekli katkıyı yapmak ve şirketler kesimine her türlü kredinin sağlanmasını devam ettirecek yapıyı kurmak amacı güdüyordu. Avrupa ülkelerinde İngiliz finansal yeniden yapılandırma planı çerçevesinde benzer planların devreye sokulması ABD'yi de benzer bir yol haritası izlemeye itti.

Küresel kriz karşısında yeniden yapılandırma çabalarında İngiliz planını örnek aldıkları gözlenen AB ülkeleri başta olmak üzere krizden etkilenen ülkeler kredi piyasalarında güveni ve istikrarı sağlamak amacı ile mevduata uyguladıkları güvencenin sınırını yükselttiler ya da sınırsız hale getirdiler. Müdahale yöntemi olarak birleşmeler, devralmalar, sermaye enjeksiyonu ile kamu ve özel kesimden sorumlu bankalara yeni kaynaklar verdikleri ve mali sektöre destek amaçlı fonlar oluşturdukları gözlemlendi.

3.6. UPF (IMF)'NİN KRİZİ TANIMI VE MÜDAHALE PLANLARI

Piyasalardaki aşırı iyimserlik ve yüksek kar beklentileri ile alınan yüksek riskler piyasa disiplini ve finansal düzeni bozdu. Bozulan finansal yapı sürdürülemez dış dengesizlikleri beraberinde getirdi. Emtia fiyatlarında ve özellikle konut alanında oluşan balon fiyatlar geleneksel bankacılık sisteminin içinde ve dışında temel finansal sistemlerde ciddi risk birikimi oluşturdu. İstikrarın geri gelmesi sağlamak amacıyla UPF (IMF)'nin yaptığı ilk analizde, gelişmiş ülkelere uyarıda bulunmasını engelleyen faktörler ile çeşitli alanlarda düzenleme eksiklikleri olduğu anlaşılmıştır. Firmasal düzenleyiciler yeniliklerin altında yatan risk yoğunlaşmalarını ve hatalı teşvik öğelerini görmekte yetersiz kaldılar. Ne piyasa disiplini nede finansal düzenleme yıllardır birikmekte olan riski dizginleyebildi. Makroekonomik politikaları biçimlendirenler büyümekte olan makroekonomik dengesizlikleri yeterince göz önüne almadılar ve uluslararası düzeyde etkili bir iş birliği içine giremediler, buda riskleri pekiştirdi. Merkez bankaları artan riskler yerine temelde enflasyon politikalarına yöneldi. Bunun sonucu küresel üretim ve finansal kriz, 2009 mali yılında süratle yayılarak, daha önce görülmemiş düzeyde bir düşüşe yol açtı. Kredi krizinin ve emtia fiyatlarındaki riskli düşüşün etkileri bankacılık sistemlerinden hızla geçip küresel ekonomi içerisindeki bütün sektör ve ülkelere sıçrandı. UPF (IMF), 2009 mali yılı boyunca kaynaklarını üyelerinin finansmanına ve politika tavsiyelerine ilişkin mevcut gereksinimlerine ayırdı. Finansal krizin reel ekonomiye (ticaret, üretim ve istikrar) ve dünyanın her köşesine yayılmasıyla birlikte UPF (IMF) hem ulusal hem de uluslararası düzeyde aşağıdaki acil önlem politikalarını savunmaya başladı.

- Firmasal sektör bileşenlerinin onarılması
- Para politikası desteğinin önemim kavranması.
- 2009 ve 2010'da ekonomik canlanmayı sağlamak için küresel düzeyde mali önlemler alınması.
- Resmi uluslararası finansmanın önemli ölçüde artırılması

UPF (IMF), 2009 mali yılının ilk aylarında gıda ve yakıt fiyatlarındaki büyük artışlar nedeniyle bazı orta ve düşük gelirli ülkelere hızlandırılmış finansal destek sunmaya başladı. UPF (IMF) küresel krizlerde daha etkin rol almak ve üyelerin gereksinimlerine kesin karşılık vermek için Mart 2009'da bir dizi büyük değişikliği onayladı. UPF (IMF)'nin kaynaklarındaki kayda değer artışla birlikte bu reformlar UPF (IMF)'nin üyelerinin yalnız mevcut krizle değil gelecekteki krizlerle de baş edebilmesine yardım etmek için güçlü bir şekilde tepki gösterebilmesini sağlayacak bir platform oluşturdu. UPF (IMF), küresel krize neden olan eksikliklerinin hangilerinin daha önemli olduğu konusunda bir değerlendirme yaparak aşağıdaki ana başlıkları belirlemiştir.

- Daha iyi yönetim
- Daha iyi düzenleme
- Daha iyi finansman düzenlemeleri
- Daha iyi uluslararası iş birliği

UPF (IMF), 2009 mali yılındaki faaliyetlerinde daha önceki yıllarda başlatılan faaliyetleri temel alıp daha fazla hesap verme sorumluluğu, açıklık ve saydamlık yönündeki eğilimini sürdürdü.

G-20 zirvesinde karar altına alınan finansal istikrar kurulunun oluşturulması ve G-20 ülkelerinin tümünün bu kurula üye olmasının sağlanması, yaşanabilecek olası krizlerde ciddi bir tedbir olarak değerlendirilmektedir. Zira bu kurul, finansal sistemde kırılmalıkların devamı durumunda ülkelerin sağlam ve uyumlu düzenleme denetim politikaları uygulamalarını sağlayacaktır. Yaşanan krizden çıkarabilecek basit ama kritik derslerden biriside finansal korumacılığın artırılması yerine düzenleme ve denetim çerçevesinin güçlendirilmesidir.

Yaşanan krizin önemli nedenlerinden bir tanesi olarak görülen, banka sahiplerinin ve üst düzey yöneticilerinin yüksek risk almaması, bu alanda uluslararası düzeyde çaba gösterilmesini sağlamıştır.

UPF (IMF) ve Dünya Bankası tarafından finansal sektörün düzenleme ve alt yapısını değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen finansal sektör değerlendirme programı da faydalı bulunmaktadır.

3.7. KÜRESEL KRİZ SONRASI G-20 ÜLKELERİNİN İLK ZİRVE TOPLANTISI, ALINAN KARARLAR VE TÜRKİYE BANKACILIK SİSTEMİ

Amerikan mali piyasalarında Eylül 2008’de derinleşen kriz, bankacılık sektöründe likidite sorunlarını gündeme getirmiştir. Küresel finans hareketlerinde sorunların artması ile beslenen kriz, Avrupa, Orta doğu, Asya ve Rusya ekonomilerinde de bozulmaya yol açarak, finans sektörü yanında sanayi sektörünü de içine alarak iflas ve kamu müdahalelerinin artmasına neden olmuştur.

Bu gelişmeler, 1980’lerde kurum ve kurallarıyla yeniden şekillenen liberal ekonomik politikalar ve küreselleşme, krizin derinleşmesinin doğal bir sonucu olarak “kapitalist ekonomik düzenin” sonunun tartışılmasını gündeme getirmiştir.

Mali krizin derinleştiği Eylül 2008’den itibaren ABD’de başlayan “kamu müdahaleleri” ile krizi aşma çabaları yeterli olamamış, Avrupa’da da krizi aşabilmek için benzer önlemler geç alınmış ve yetersiz kalsa da hayata geçirilmiştir.

Ancak, özellikle son 10 yılda mali piyasaların finansal mimarı yapısındaki “serbestleşmenin” derinlik kazanmasının da önüne geçilmesini güçleştirmiştir. Küreselleşme süreci, doğal olarak sermaye hareketlerinin hızlanmasını ve buna bağlı olarak da serbestleşmeyi artırmıştır. ABD’de yerel düzenleme ve denetleme otoriteleri ile AB direktifleri ve tavsiye ettiği ilkeler, finansal kayıpların oluşmasına neden olan işlemlerin yapılmasını engelleyememiştir.

Bu şartlar altında finansal krizin etkilerinin azaltılmasına yönelik olarak ülkelerin münferiden aldıkları kararları, gerçekleştirdikleri uygulamaları ve önce finans sektörünün, ardından da reel sektörün krizden etkilenmesini asgariye indirme yönünde atılan adımları gözden geçirerek “müşterek” hareket etme ilkelerini tespit etme gereği görüşü belirmiştir. Bu çerçevede ABD’nin öncülüğünde 15 Kasım 2008 tarihinde Washington’da G-20 ülkeleri

zirve toplantısı düzenlemiştir. Toplantı sonuç bildirisinde yer alan ana hususları 3 başlık halinde verebiliriz.

- Finansal krizin nedeni, başta ABD olmak üzere, gelişmiş ülkelerin emtia, para ve sermaye piyasalarının düzenleme ve denetleme işlerinde yönetim, gözetim ve denetim eksikliğinin bulunması.
- İşbirliği ve yeniden düzenlenecek uluslararası finansal yapı ile liberal modele kamunun müdahalesinin gerekmesi.
- Krizin oluşmasında temel etken olan, karmaşık finansal ürünlere ilişkin yapılan değerlendirme ve derecelendirme konularındaki yetersiz açıklamalar için ciddi önlemler alınmasıdır.

Bu kararların uygulanmasına dönük olarak büyümenin sağlanması ve işbirliğinin genişletilmesi yönünde UPF (IMF), DB ve uluslararası kalkınma bankalarına yeni görevler yüklemiştir.

Bu bağlamda aşağıda değerlendirmeleri yapmak yanlış olmayacaktır.

- Ulusal otoriteler ön planda yer alsalar bile piyasalardaki serbesti artık devam ettirilmeyecektir.
- Uluslararası finansal mimari yeniden yapılandırılacaktır.
- Bretton Woods tabanlı yeni bir yapılanmaya gidilecektir.
- Dalgalı kur rejiminin döviz piyasalarında belirleyici ve temel tercih olma özelliği korunacaktır.
- Dünya ticaretinde gelişmiş ülkelerin lokomotif konumu geçerliliği sürdürecektir.
- ABD doları, uluslararası piyasalarda referans döviz olma özelliğinin yanı sıra, rezerv para, ticarete ödeme birimi ve sermaye hareketlerindeki mevcut konumunu sürdürecektir.
- Uluslar arası ticarete "rekabet" olgusu yeniden şekillenecektir.

Bu değerlendirmeler çerçevesinde, Türk bankacılık Sektörü'nün atması gereken adımlar ile ilgili olarak aşağıdaki tespitleri yapabiliriz.

- Kredi geri ödemelerinde önümüzdeki dönemde beklenen aksamaların bilançolara yansması ile ilgili olarak, mevcut düzenlemeler karşısında bankalar ve kişisel olarak bankalardaki

karar vericiler her türlü mesleki değerlendirmenin ötesinde ciddi endişeler taşımaktadırlar. Sektör üzerinde bu bağlamda olumsuz bir atmosfere neden olacak yasal düzenlemeler yeniden ele alınacak bankacılığın gerektirdiği mesleki özen ve hassasiyetlerin dışında değerlendirilen ve banka müşteri ilişkilerinin gereksiz olarak zedelenmesine neden olan zoraki düzenleme ve uygulamalar giderilmelidir.

- Kredi sigortası sistemi mutlaka getirilmelidir.
- Kredi arzında ekonominin doğal işleyişinin dışında kalan nedenlerden kaynaklanan daralmanın oluşması önlenmelidir.
- Bankacılık konumu, kriz dönemleri için öngörülen “olağanüstü” uygulama örneklerini yansıtan bölümleri ile yeniden ele alınmalı “sektörün normalleşmesi” hukuksal ve anayasal çerçeveye oturtulmalıdır.
- Tüketici kredilerinin geri ödenmesinde piyasaların işleyiş ve istikrarını olumsuz etkileyebilecek sorunların yaşanmaması için gerekli önlemler alınmalıdır.
- Sektörün genel faaliyet düzeninin iç ve dış finansal piyasalardaki konjonktürel değişimler nedeni ile yapısal olarak sekteye uğramaması için gerekli kaynakların düşünülmesi ve aktarım mekanizmalarının düzenlenmesi sağlanmalıdır.
- Şirket kredilerinin tüm ilgili tarafların beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak tarafların tam katılımı ve koordinasyonuna dayalı platformlarda yeniden yapılandırılmasına olanak tanıyan düzenlemeler zaman geçirilmeksizin yapılmalıdır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz, küresel mali krizin derinliği ve boyutu, krizin, dünya ekonomilerinde daha uzun süre etkinliğini sürdüreceğini göstermektedir. Bu yüzden Türkiye, G-20 ülke liderlerinin başlattığı ortak önlem alma girişiminde gerekli çabayı göstererek, uluslararası mali piyasalarda oluşacak yeni mimari yapılanmanın paralelinde kendi düzenleme

ve denetleme sistemin esaslarını yukarıdaki maddeler doğrultusunda hazırlamalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZİN TÜRKİYE FİNANSAL PİYASALARINA ETKİLERİ

ABD'deki krizin küresel krize dönüşmesi ve bankaların, sigorta şirketlerinin tarihi zararlar açıklaması, batması, devletleştirilmesi ile uluslararası piyasalarda görülen likidite bolluğu dönemi sona eriyor, gelişmekte olan ülkelerdeki borsa endeksleri düşüyor, sermaye yeniden "kıt kaynak" haline geliyordu. Türkiye gibi dış ticaret açığı veren, ürettiğinden fazla tüketen, dış borçları fazla olan, döviz rezervleri yeterli olmayan ülkelerin dış borç geri ödemeleri aksamaya başlıyor ve devalüasyon baskısı artıyordu. Bu baskı ise devalüasyon, durgunluk, enflasyon, işsizlik sarmalına dayalı kriz riski yaratıyordu.

Dünya 2001 yılında başlayıp 2008 yılı başına kadar devam eden ciddi bir likidite bolluğu yaşanmış ve yüksek faiz ödeyen Türkiye Cumhuriyeti bu likidite bolluğundan, kamu kurumları, bankaları ve özel sektörü vasıtasıyla ciddi bir şekilde yararlanmıştı. Ancak küresel kriz ile birlikte Türkiye'de de likidite bolluğu sona ermişti.

BDDK tarafından hazırlanan ve Türkiye'deki 90 üst düzey banka yöneticisi tarafından cevaplanan, Ekim-Aralık 2008 dönemini içeren "Bankacılık sektörü yönetici kesim beklenti anketi"nin bir önceki dönem ile arasındaki önemli fark; siyasi gelişmelerin önemini yitirmesi ve uluslararası piyasalarda yaşanan kredi ve likidite krizinin yer almasıdır. Bu krizin doğrudan Türkiye ekonomisi ve bankacılık sektörü açısından iki önemli etkisi olacaktır.

- Uluslararası piyasalardan sağlanan fonların önemli ölçüde azalacağı ve maliyetlerin yükseleceği
- Küresel çapta ve özellikle ihracatın büyük kısmının gerçekleştirildiği Avrupa'da yaşanacak ekonomik durgunluğun Türkiye ekonomisini de benzer şekilde yavaşlatacağıdır.

Özellikle kredi hacimlerindeki daralma ve takipteki kredilerle, bankacılık sektörünün riskliliğinde ve yabancı para fon kaynaklarının maliyetlerinde artış beklentileri küresel krizin olası etkilerinin yansıması olarak düşünülmüştür. Buna rağmen enerji ve emtia fiyatlarındaki ciddi düşüşler nedeniyle bütçe açığı iç borçlanma faiz oranları ve tûfe oranlarına ait beklentilerde önceki anket dönemine göre iyileşmeler görülmektedir.

Devlet bakanı Mehmet Şimşek de, krizin Türkiye ekonomisine yansımasının, Dünya ve Avrupa ekonomisindeki yavaşlama ile finansal boyutu gibi iki dolaylı kanalla olacağını ifade etmiştir.

Devlet Bakanı Mehmet Şimşek, Türkiye'nin 218 farklı pazara ihracatını yaptığını belirterek Avrupa pazarındaki daralmanın Türkiye ekonomisine yapacağı etkinin sınırlı olacağını belirtmiştir. Ayrıca Şimşek, kriz nedeniyle dış borçlanma maliyeti ve imkanlarının zorlaştığını belirtmiştir. Sanayi ve Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan'da aynı etkiler üzerinde durmuş, Türk reel sektörünün krizi en hafif şekilde atlattığı için çalışmalar yapıldığını belirtmiştir. İTO Başkanı Murat Yalçıntaş ise ekonomik krizin bankacılık sektöründen ziyade sanayiye etkileyeceğini, bankalara dolayı etkileri olacağını belirtmiştir.

Türkiye ekonomisinin mevcut büyüme stratejisi, dış konjonktür ve dış kaynak girişine önemli ölçüde bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle dünya ekonomisine ilişkin beklenti ve varsayımlar, ekonomi politikaları açısından kritik bir öneme sahiptir. Dünya ekonomisi ve sermaye akımlarında önümüzdeki dönemlerde tekrar hızlı bir toparlanma olacağı varsayımı altında, ekonominin global krizden çıkma süresi daha kısalabilir ve bu dönemde tüketimi teşvik edici yönde para ve maliye politikasının gevşetilmesi de krizden çıkışa yardımcı olabilir.

4.1. KRİZİN MAKRO EKONOMİK ETKİLERİ

4.1.1. Büyüme

Krizin Türk ekonomisini frenleyeceği herkesçe paylaşılmaktadır. Global kriz, Türkiye ekonomisini özellikle ihracat ve dış kaynak temini üzerinden etkileyecektir. Her iki etkide sonuçta büyümeyi baskılayacaktır. İhracat Türk ekonomisinin büyümesi ve cari açık finansmanı açısından çok önemlidir. Cari açığı en fazla besleyen dış ticaret açığının tırmanması Türkiye ekonomisini zorlayabilir. Buna paralel olarak yaşanacak olan dış kaynak temini sıkıntısı Türkiye ekonomisinin büyümesinde daralmalara neden olacaktır.

Krizden çıkış stratejisinin temelini orta vadeli program ve mali planla ortaya koyan Türkiye ekonomisi büyümenin motorunu da özel sektörün oluşturacağını planlamaktadır. Bu plan çerçevesinde 3 aşamalı bir toparlama söz konusu olacaktır. Bunlar stokların yeniden inşa edilmesi, özel tüketimin toparlanması ve yatırımların istenilen seviyede ve hızda başlamasıdır.

4.1.2. Enflasyon ve Kurlar

Global talepte ve dünya ekonomisinde devam eden yavaşlama petrol fiyatlarını frenlemektedir. Türkiye'nin ithalatçısı olduğu petrol, enerji ve hammadde fiyatlarındaki düşüşler küresel krizin Türkiye'ye zararını sınırlandırıcı olumlu etki yapmaktadır. İç talep zayıflığı da dikkate alındığında enflasyonist baskının azalacağı öngörülebilir. Kurlardaki hızlı yükselişler özellikle yabancı para cinsinden borçlanan özel sektörü zorlayabilir, özel sektörü olumsuz etkileyebilir.

4.1.3. İhracat

Küresel kriz özellikle ihracat kalemlerinde ciddi düşüöşlere neden olabilecektir. Nitekim ilgili anketler ihracat siparişlerindeki eğilimin azalış yönünden olduğunu belgelemektedir. AB ölkelerini derinden sarsan küresel kriz, ihracatının büyük bir bölümünü bu ölkelere yapan Türkiye'yi ciddi şekilde etkilemektedir. Bölge ekonomisinin yavaşlamasından kaynaklanan sorunlar belirmeye başlamıştır.

Bölge ölkelerindeki büyümenin yavaşlaması ithalat talebini düşürmekte bu da Türkiye'nin ihracatını azaltmaktadır. Bu sonuç "AB pazarındaki daralmanın Türkiye'nin ihracatına etkisi" olarak değerlendirilmiştir. Burada bir noktaya dikkat çekmekte fayda görüyoruz; Türkiye kendine özgü yaşamış olduğu krizleri 1994 ve 2001'de büyük ölçüde ihracat gelirlerini artırarak atlatmayı denemiştir. Oysa şimdi küresel bir talep daralması söz konusu olduğundan böyle bir şansıda olmayabilir.

4.1.4. Yabancı Sermaye

Krizle birlikte Türkiye'ye doğrudan ve dolaylı sermaye girişinde dramatik olmamakla birlikte düşüşler yaşanmaktadır. İMKB'den ciddi yabancı sermaye çıkışı vardır. Bundan daha da önemli olan, bazı doğrudan yatırımcılarda ayrılma isteği tespit edilmektedir. Otomotiv ve gayrimenkul sektöründe bazı doğrudan yatırımcılar krizle birlikte yatırımlarını askıya almışlardır.

4.2. KRİZİN TÜRKİYE BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ

Türk bankalarının sermaye yeterlilik oranlarının güçlü bir yapıda olması ve yüksek riskli enstrümanlara yatırım yapmamış olmaları dolayısıyla

küresel krizin Türkiye ekonomisine ve Türk bankacılık sektörüne etkilerinin sınırlı olacağı vurgulanmaktadır.

2001 yılında yaşadığımız kriz sonrasında hayata geçirilen yeniden yapılanma sayesinde bankacılık sektörümüz mevcut krize dayanıklılık gösteren sektörlerimizin başında gelmektedir. Dünyada gelişmiş ekonomilerin bankacılık sektörleri krizle mücadele ederken, finansal sistemimizin sağlam ve istikrarlı bir yapıya sahip olması küresel krizin ekonomimiz üzerindeki etkilerinin sınırlı kalmasında hayati bir rol oynamıştır.

Resmi sermaye yeterlilik oranı %12 olan Türk bankacılık sisteminde, pratikte bu oran %17 seviyelerinde bulunmaktadır ve herhangi bir likidite problemi yaşanmamaktadır. Bunda özellikle 2001 krizinden çıkarılan dersler bulunmaktadır. 2001 krizinden sonra Türkiye'nin mali sektörü daha düzenli ve denetlenebilir durumdadır.

Dış dünyada önemini yeni bulan iyi yönetim uygulamaları, şeffaf raporlama standartları, sektördeki sorunlara yönelik kapsamlı bir reform setinin ödünsüz olarak uygulanması, bankalarda operasyonel ve finansal yapılandırmanın sağlanması, denetim ve düzenleme kapasitesinin geliştirilmesi gibi hususlar Türkiye'de son 7 yıllık özverili çabalarla büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir

Türk bankacılık sektöründe ABD ve AB ülkelerinde olduğu gibi riskli enstrümanlar olmadığından küresel krizden onlar gibi olumsuz etkilenmeyecektir.

Türk bankacılık sistemi 2001'de yaşadığı ciddi krizden sonra bir takım önemli yapısal kararlar alarak uygulamaya başlamış bu reformların meyvesini yaşanmakta olan bu küresel krizden en az seviyede etkilenerek toplamaya başlamıştır.

Türkiye'deki bankaların üst düzey yöneticileri küresel krizin oluşturacağı muhtemel bir ekonomik yavaşlamadan dolayı kredi hacimlerinde, karlılıkta ve faiz oranlarında durağan bir görünüm ile birlikte yurt dışı kaynak bulma, yabancı sermaye imkanlarında daralma ve bankacılık sektörünün riskliliğinde artma beklemektedirler.

Global finansal krizde kamu maliyesi ve bankacılık sistemi ile makroekonomik dengeler, önceki kriz dönemlerine göre daha sağlıklı olması nedeni ile krizden çıkış için kapsamlı bir program uygulanmamış ve UPF (IMF) ile bir anlaşma yapılmamıştır.

Sınırlı canlandırma uygulamaları ile maliye politikaları gevşetilirken, Merkez Bankası tarafından döviz ve Türk lirası likiditesine yönelik önlemler alınmış, gecelik faiz oranları önemli ölçüde indirilerek para politikası da gevşetilmiştir.

Global kriz döneminde, reel ekonomik göstergelerin aksine nominal-finansal göstergeler krize fazla tepki vermemiştir. Döviz kuru sepeti, global kriz döneminde (Temmuz 2008 – Mayıs 2009) ortalama 16,0 oranında atarken bu dönemde ortalama DİBS (Devlet İç Borçlanma Senetleri) bileşik faiz oranları, sadece 0,1 puan yükselmiştir. Ancak 2009 yılı Nisan ve Mayıs aylarında, döviz kur sepeti ve DİBS bileşik faiz oranları tekrar düşüş eğilimine girmeye başlamıştır.

Bu kriz döneminde, bankacılık sisteminin güçlü yapısı ve talepteki şok daralmanın yanı sıra, Merkez Bankasının döviz ve Türk Lirası likiditesine yönelik aldığı önlemler ve kısa vadeli politika faizlerini indirmesi, DİBS faizleri ve döviz kurlarındaki yükselişin kontrol altına alınması sağlanmıştır. İlk kez global kriz döneminde enflasyonda düşüş yaşanmıştır. Mayıs ayı itibari ile yıllık TÜFE enflasyonu, 2008 yılında 10,7 iken, 2009 yılında yüzde 5,2'ye gerilemiştir. Bu dönemde uluslararası temel mal fiyatlarındaki gerileme, yüksek işsizlik nedeni ile hane halkı harcanabilir gelirindeki düşüş, dış talepteki daralma ve geçici vergi indirimleri enflasyondaki düşüşe katkı sağlamıştır. Global kriz döneminde, döviz kurları ve enflasyondaki bu eğilim farklılığının bir nedeni de, bu dönemde dalgalı kur rejimi ve enflasyon hedeflemesi sistemin uygulanmakta olmasıdır. Önceki kriz dönemlerinde, döviz kuru politikasının öncelikli olarak ekonominin rekabet gücünü artırmak amacı ile kullanılması ve bu politikanın enflasyon üzerindeki etkisinin göz ardı edilmesi nedeniyle, döviz kuru ve enflasyonda hızlı yükselişler gözlenmiştir.

Türk Bankacılık sektörü krizin etkilerini hissetmesine rağmen bazı yapısal farklılıkları nedeniyle gelişmiş ve diğer gelişmekte olan ülkelerdeki

finansal sektörlere kıyasla krize çok daha sağlıklı ve güçlü girmiştir. 2001 krizi sonrası, Türk bankacılık sektörü ciddi bir yeniden yapılanma dönemine girmiştir. Bu dönemde hayata geçirilen, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, düzenleyici ve denetleyici çerçevenin sağlamaştırılması, sektörün sermaye tabanının güçlendirilmesi, problemlili bankaların sistemden çeşitli yöntemlerle uzaklaştırılması gibi yapısal değişiklikler, sektörü olası krizlere karşı bağışıklı duruma getirmiştir. Yeniden yapılandırılmış Türk bankacılık Sektörü'nün krizi oluşturan ve derinleştiren nitelikler açısından diğler ülkelerle karşılaştırılması yapıldığında temel farklılıklar net biçimde ortaya çıkmaktadır.

Başta ABD olmak üzere gelişmiş ülke ekonomilerinin finans kesimleri, krizden büyük zarar görmüşlerdir. Birçok finans devi kuruluş iflas noktasına gelmiş, bazıları ise hükümetlerin gerçekleştirdiği dev operasyonlar sonucunda faaliyetlerine devam edebilmiştir.

Türkiye ise gelişmiş ülkelerde görülen problemlerin benzerlerini yaşamamıştır. Bugün ülkemiz finans kesiminin mali verileri incelediğinde diğler ülkelere göre oldukça güçlü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ülkemiz bankacılık sistemi, 2001 krizi sırasında yaşadığı yapısal dönüşüm sayesinde bugün küresel krizden hemen hemen hiç zarar görmemiştir. Küresel bazda finans sektöründe ciddi sıkıntılar yaşanmamasına ve risklerin hızla arttığı bir döneme rağmen Türk bankacılık sistemi güven veren ve istikrara katkı yapan bir performans sergilemektedir.

Bankalar 2001 krizinden gerekli dersi aldıklarından kredi vermek konusunda ince eleyip sık dokumaktadırlar. Ancak sadece bankacılık sisteminin sağlıklı işleme, sağlıklı bir piyasa ekonomisi için yeterli değildir. Reel sektör bankacılık ilişkisinin mutlaka güçlendirilmesi gerekmektedir. 2009 yılı içerisinde, sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki payı giderek artmaktadır. Batık kredilerin toplam kredilere oranı %4,5'un üzerine çıkmıştır.

Ülkemiz reel kesimi küresel krizden nasibini fazlasıyla almıştır. Küresel kredi musluklarının kısılması, kredi maliyetlerin artışı, yurtdışı pazarların daralması gibi daha birçok nedenden ötürü reel sektör büyük kayıplar yaşamıştır. Bu kayıp ülkemiz makro ekonomik göstergelerine de yansımıştır.

Büyüme, işsizlik ve enflasyon rakamları, ülkemizin büyük çapta bir daralmayla karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Merkez Bankası da bu durumu teyit etmekte ve krizden çıkışın çabuk ve kolay olmayacağını belirtmektedir. Reel sektörün krizden minimum zararla çıkması için Türk bankacılık sisteminin yapabilecekleri arasında, girişimcilere kullandığı kredi maliyetlerinin düşürülmesi, özellikle banka sigorta muamele vergisi (BSMV), kaynak kullanımı destekleme fonu (KKDF) vb. maliyet kalemlerinin makul seviyelere indirilmesi sıralanabilir.

Tablo 3. Kriz Yıllarında Reel Ekonomik Göstergeler

	Dönem	Birim	1994		2001		Global kriz	
			Kriz Öncesi	Kriz Dönemi	Kriz Öncesi	Kriz Dönemi	Kriz Öncesi	Kriz Dönemi
Sanayi üretim endeksi	10 ay	1997=100(1)	82,6	77.6	99.9	91.6	117.3	100.9
İmalat sanayi üretim end	10 ay	1997=100(1)	84.6	76.8	98.1	89.3	116.5	98.0
İmal. san. kapasite kul. or	10 ay	Yüzde	80.2	74.5	76.3	71.5	81.5	70.5
Genel işsizlik oranı (2)	Mart	Yüzde	8.7	8.8	8.3	8.5	11.0	15.8
Tarım dışı işsizlik oranı (2)	Mart	Yüzde	14.2	15.0	11.7	11.9	13.4	18.9
İhracat (3)	10 ay	Milyon	11.040	13.420	27.190	31.550	69.960	66.630
İthalat (3)	10 ay	Milyon	26.790	18.940	48.250	34.970	94.140	75.980

Kaynak: TÜİK, TCMB ve kendi hesaplamamız.

(1) Global krizde 2005=100

(2) 1994 krizinde Nisan ayıdır

(3) (2003) Fiyatlarıyla. Bavul ticareti ve parasal olmayan altın hariç.

Tablo 4. Kriz Yıllarında Nominal – Finansal Göstergeler

	Dönem	Birim	1994		2001		Global kriz	
			Kriz Öncesi	Kriz Dönem	Kriz Öncesi	Kriz Dönemi	Kriz Öncesi	Kriz Dönemi
TÜFE	11 ay	Yüzde	69.6	119.7	43.8	67.3	10.7	5.2
Döviz kuru sepeti (1\$+1Euro)	11 ay	TL. (1)	0.0234	0.0641	1.1899	2.2720	3.0354	3.5215
İhracat birim değer endeksi	11 ay	2003=100	110	105	93	91	158	148
İthalat birim değer endeksi	11 ay	2003=100	89	93	90	91	163	158
İMKB endeksi (1986=1)	11 ay	1986=1	104	206	14.463	10.078	48.029	30.780
DİBS bileşik faiz oranı	11 ay	Yüzde	87.4	163.0	37.9	100.7	17.6	17.7
Vergi/faiz dışı harcama or.	11 ay	Yüzde	73.4	102.6	109.7	108.7	103.5	85.7
Bütçe açığı / bütçe gelir.or.	11 ay	Yüzde	31.8	8.2	56.5	54.2	5.4	13.1

Kaynak: TÜİK, TCMB ve kendi hesaplamalarımız.

(1) 1994 ve 2001 Kriz dönemlerinde de döviz kuru sepeti yeni TL.sına çevrilmiştir.

4.2.1. Kredi Hacmi

Hem nakdi hem de gayri nakdi kredi hacimlerinde artış beklentileri önemli ölçüde düşmüş, buna karşılık tüketici kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı ise bir miktar yükselme göstermiştir. Ticari kredi hacmini uluslararası piyasalardaki gelişmeler daha çok etkilerken bireysel krediler bu gelişmelerden daha az etkilenmektedir. Bundan da tüketim talebindeki artma / azalma faktörü daha etkili olmaktadır.

Türk bankacılık sektörünün neredeyse %45'nin aktifler bazında yabancı kontrolünde olması iki temel riski gündeme getirmektedir. Birincisi bu bankaların acil kaynak ihtiyaçları nedeniyle Türkiye'de topladıkları mevduatları dolaylı yollarla yurtdışına götürme ihtimali ikinci ise, Türkiye'deki yabancı bankaların kredi musluklarını kısma eğiliminde olmalarıdır.

4.2.2. Karlılık, Faiz Oranı, Büyüme ve Tasarruflar

Türkiye'deki bankaların üst düzey yöneticilerinin sektörün karlılığına ilişkin beklentileri düşme eğiliminde iken; daha çok durağan bir seyir izleyeceği düşüncesi hakimdir. Faiz oranları ise, TL bazında artış beklentilerinin yerini "aynı kalma" yönünde beklentilere bıraktığı, yabancı para kaynaklarına ilişkin faiz oranlarında ise artış beklentilerinin artarak devam ettiği görülmüştür.

Global kriz öncesinde gerçekleştirilen yüksek büyüme hızları, uluslararası likidite bolluğundan önemli ölçüde etkilenmiştir. Doğrudan yatırımlar ve reel sektör kredi kullanımındaki artış, sermaye girişlerini hızlandırmış ve yatırımların GSYİH'ya (gayri safi yurt içi hasıla) oranını yükseltmiştir. Ancak, yurtiçi tasarruf düzeyinin yetersizliği, büyümeyi büyük ölçüde dış kaynak girişine bağımlı hale getirmiştir. Bu durum, ekonomik büyümeleri dış kaynağa bağımlı olan ülkelerin global krizden daha olumsuz etkilenmelerine yol açarken krizden çıkış sürelerinin de uzamasına neden olmaktadır.

Tablo 5. Ülke Grupları İtibariyle Büyüme Hızları ve Tasarruf Oranları (Yüzde)

	Büyüme Hızı		Yurtiçi Tasarruf Oranı		Yurtiçi Tasarruf Oranı (1)	
	2003-07	2008-10	2003-07	2008-10	2003-07	2008-10
Gelişmiş Ülkeler	2.7	-1.0	20.0	18.0	-0.8	-1.1
Yükselen Piyasa Ekon. ve Gel. Olan Ülkeler	7.4	3.9	31.4	34.3	3.6	2.5
Latin Amerika	4.9	1.4	21.9	20.5	1.0	-1.6
Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri	6.0	0.0	16.8	18.8	-5.5	-4.6
Türkiye (KEP Tahmini) (IMF Tahmini)	6.9	0.2-0.9	15.9	16.1	-4.5	-3.5

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2009 ve 2008 Katılım Öncesi Ekonomik Program, Nisan 2009.

(1) Eksi işaret dış açığı ve dış tasarruf ihtiyacını göstermektedir.

4.2.3. Türkiye Bankacılık Sisteminin Büyüklüğü, Kaynak Yapısı, Riskler ve Ödemeler Dengesi

Bankacılık sektöründe aktif büyüklüğüne ilişkin artış beklentileri gözlenmektedir. Kaynak yapısının ana kalemini yine mevduatlar oluştururken para piyasaları ile öz kaynaklarda bankaların kaynak yapısını desteklemektedir. Risklilik ile ilgili beklentilerde artış gözlenmekle birlikte yabancı sermaye girişindeki azalma beklentisi, bankacılık sektörüne olan güveni en fazla etkilemesi beklenen unsur olarak yer almaktadır.

Sonuç olarak gelişmiş ülkelerde yaşanan ve giderek yayılma potansiyeline sahip olan krizin yaratacağı muhtemel bir ekonomik yavaşlamadan dolayı kredi hacimlerinde, karlılıkta ve faiz oranlarında durağan bir görünüm, yurt dışı kaynak bulma ve sermaye imkanlarında daralma bankacılık sektörünün riskliliğinde artma diğer taraftan enflasyon beklentilerinde iyileşme gözlemlenmektedir.

Tablo 6. Kriz yıllarında Ödemeler Dengesi Göstergeleri

	Dönem	Birim	1994		2001		Global Kriz	
			Kriz Öncesi	Kriz Dönemi	Kriz Öncesi	Kriz Dönemi	Kriz Öncesi	Kriz Dönemi
Mali Ticaret Hacmi	6 ay		20.727	17.896	39.819	36.139	161.552	119.311
Toplam Mal Ticaret Hacmine Oranlar (yüzde)								
Cari işlemler dengesi	6 ay		-15.8	1.5	-14.0	2.4	-14.9	-6.0
Mali ticaret Dengesi	6 ay		-31.0	-14.4	24.1	-5.9	-15.5	-7.7
Sermaye Hareketleri Den (1)	6 ay		21.7	-22.4	19.7	-10.7	14.0	-11.6
Sıcak Para Akımları (2)	6 ay		6.6	-20.6	2.3	-18.4	0.5	-9.12
Rezervler (3)	6 ay		-1.2	25.3	2.3	11.6	-0.1	2.4
Net Hata ve Noksan	6 ay		4.7	-4.5	-1.2	-3.3	1.0	15.2

Kaynak: TÜİK, TCMB ve kendi hesaplamalarımız.

(1) Bankaların döviz varlıkları ve rezerv varlıklar hariç.

(2) Yurtdışı yerleşiklerin hisse senedi, DİBS ve mevduatları ile bankaların net kısa vadeli borçlanmaları toplamı.

(3) Rezerv varlıklar ve bankaların döviz varlıkları toplamı. Eksi işaret rezerv artışını göstermektedir.

Global kriz döneminde, net hata ve noksan kaleminde olağanüstü döviz girişi, cari işlemler açığının sürmesine karşın rezerv azalışını ve döviz kuru hareketlerini sınırlandırmıştır.

Küresel krizde Türkiye'nin en büyük sorunlarından bir tanesinin de Avrupa'daki "genç portföy yöneticileri" ve bunların Türkiye'yi Ukrayna, Macaristan gibi ülkelerle birlikte ele alması olduğunu söylenebilir.

Türkiye finans sisteminin yüzde 80'ini bankalar oluşturmaktadır. Türk bankacılık sisteminin 2008 yılı itibariyle 750 milyar TL civarında bir büyüklüğe erişmiştir. 2008 yılında bankacılık sistemimiz bir önceki yıla göre yüzde 25 büyümüştür.

Türkiye bankacılık sistemi 2001 yılından sonra büyük değişim göstermiştir. Bu değişimin en önemli unsurunun kredilerde yaşandığı gözlenmektedir. Mevduatın krediye dönüşüm oranı 2001'de yüzde 25-30 seviyelerinde iken bu oran 2008'de yüzde 84'ler civarındadır. Ayrıca kullanılan kredilerin üçte ikisinin kurumsal krediler ve KOBİ olduğuna bakılırsa ve takipteki kredilerin yüzde 3,5 olduğuna dikkat edilirse Türk bankacılık sisteminin krize rağmen sağlam bir yapıda olduğu söylenebilir.

4.2.4. Krizden Dersler ve Olası Yeni Krizler İçin Önlemler

- (Global) riskin doğru fiyatlandırılmasına yönelik finansal politikalar
- Finansal alt yapının iflaslarla iyi mücadele edebilecek şekilde geliştirilmesi
- Değerlendirme kurumları ile ilgili reform
- Etkin finansal denetim mekanizmaları ve bu konuda global koordinasyon
- Finansal denetim yapısı
- Merkez bankalarının misyonunun finansal istikrarı sağlamayı içerip içermediği sorusunun önemi.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yaşanan küresel kriz finansal piyasalarda ve finansal yeniden yapılandırma planlarında geçmiş finansal krizlerin ötesinde bir etki doğurmuştur. Büyük riskler alarak ve sadece daha fazla kar etme güdüsü ile girişilen menkul kıymetleştirme ve saklama faaliyetlerinin piyasalar açısından nasıl büyük sorunlar ortaya çıkarttığı görülmüştür. Bu büyük küresel krizin ancak ülkeler arasındaki koordinasyon ile aşılabileceği anlaşılmıştır.

Mevduata tam güvence verilmesi, tutsat sektöründe devletleştirmeler bankacılık sektöründe kısmi kamulaştırmalar sorunlu kredilerin kamu tarafından satın alınması, problemlili finans şirketlerine ve bankalarına büyüklükleri göz önüne alınarak, mali durumları dikkate alınmadan yapılan müdahaleler ve benzeri uygulamalar, piyasa-dışı yeniden yapılandırma yöntemlerine, krizin büyüklüğü karşısında ciddi yönelimleri akla getirmiş ve uygulamaya başlatmıştır.

Türkiye’de geleneksel bankacılık alanında hâlâ yüksek potansiyel bulunması nedeniyle bankalar ağırlıklı olarak kurumsal ve perakende bankacılık alanına odaklanmış bu da krizin tetiğini çeken eşik altı konut kredilerinden ve sofistike türev enstrümanlarından kaynaklanan risklerden etkilenmesini önlemiştir. Türkiye’deki kredilerin büyümesi, sağlıklı ve yaygın mevduat fonlaması ile paralel biçimde gerçekleşmiş, bu durum yurtdışı fonlara olan bağımlılığı azaltarak finansal kırılabilirliği asgariye indirmiştir. Ayrıca sektör BDDK tarafından benzerlerine kıyasla çok daha etkin bir düzenleme ve denetim faaliyeti altında hayatını sürdürmektedir. TCMB’nin 2001 yılından beri izlediği makroekonomik politikalarda Bankacılık Sektörü’nün krizin etkilerini asgari düzeyde hissetmesinde etkili olmuştur.

Küresel krizin Türkiye ekonomisi ve bankacılık sektörü açısından iki önemli etkisi olabilecektir. Bunlardan birincisi, uluslararası piyasalardan sağlanan fonların önemli ölçüde azalması ve maliyetlerinin yükselmesi; ikincisi ise küresel çapta ve özellikle ihracatın büyük kısmının

gerçekleştirildiği Avrupa'da yaşanacak bir ekonomik durgunluğun Türkiye ekonomisini de benzer şekilde yavaşlatmasıdır. Özellikle kredi hacimlerinde durağan bir görünüm beklenmesi ve takipteki krediler ile bankacılık sektörü riskliliğinde ve yabancı para fon kaynaklarının maliyetlerinde artış beklentileri uluslararası krizin olası beklentilerinin yansıması olarak öngörülmektedir.

Türkiye'deki finansal sistemin görece olarak sağlam durumda olması, para politikasının ihtiyaç duyduğu hareket alanını da genişletmektedir. Nitekim enflasyon beklentilerinin iyileşmesi ve talep koşullarının zayıflaması ile Merkez bankası, kontrollü ancak hızlı bir dizi faiz indirimi kararını hayata geçirmiştir. Böylelikle, piyasalarda olası bir likidite sıkışıklığının önüne geçmek ve kredi piyasalarının etkin çalışmasını sağlamak amacıyla gerekli tedbirler alınmıştır.

Küresel piyasalarda yaşanan krizin etkisiyle bankacılık sektörümüz yurt dışından sağladığı fonlama imkânlarının daralması ve kaynak maliyetlerinin yükselmesi ile sorunlu kredilerin artmasının yarattığı tedirginliğin kredi arzını olumsuz etkilediği gözlenmektedir. Diğer yandan Türkiye'de mevduat vadelerinin karşılığı da bankacılık sektörünün kredi kullandırmada karşılaştığı sorunlardan biri olarak bilinmektedir. Bununla birlikte birçok ülkenin aksine, kriz ortamında mevduat sigorta limiti ve kapsamını değiştirme ihtiyacının duyulmamış olması, mevduatın kısa vadeli de olsa güvenilir bir kaynak olduğunu teyit etmektedir.

Yaşanan küresel durgunluk dolayısıyla daralan ticaret kanalı ve artan kaynak maliyetleri firmaların mali bünyelerini olumsuz yönde etkilemiştir. Borç ödeme kapasitelerindeki zayıflama nedeniyle de firma kredilerine ait tahsili gecikmiş alacaklarda artış yaşanmıştır. Özellikle, kaynaklara erişimi daha sınırlı olan KOBİ'ler üzerinde krizin olumsuz etkileri daha belirgin olmuştur.

Finans piyasalarındaki gelişmeler ile demografik ve ekonomik koşullardaki değişimler, giderek daha çok çeşitlenen ve karmaşıklaşan finansal hizmet ve ürünlerin bireylerce rasyonel kullanımını doğrudan etkilemekte, finansal bilgi ve farkındalığın oluşturulmasını teminen finansal eğitimin önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda, Bankalar arası Kart Merkezi'nce yürütülen "Kart Bilinci" kampanyasının önemli bir adım olduğu

değerlendirilmektedir. Ürünlerin doğru kullanımını teşvik etmek açısından bankalara da önemli görevler düşmektedir. Bankacılık sektörünün aracılık fonksiyonunu güçlenerek devam ettirmesinin istikrar içinde büyümenin olmazsa olmazlarından biri olduğu aşikardır. Bu bağlamda, bankacılık sektörünün fon kaynaklarına erişim imkânlarında devamlılığı sağlaması hayati önem taşımaktadır.

Küresel krizin 2010 yılında biteceği görüşü son günlerde tartışılmaya başlarken, krizden çıkış için bankacılık ve finans sektörünün yeniden sağlığa kavuşması gerektiği vurgulanmaktadır. Krizin temel nedenleri olarak özellikle regülasyonların (yasal düzenleme) ve denetim otoritelerinin yetersizliğine dikkat çekilirken, bazı uzmanlar finans sektöründe regülasyonların artması gerektiğini kaydetmektedirler. Bunlardan bir tanesi de Nobel ödüllü ünlü ekonomist Poul Krugman'dır. Krugman The New York Times'ta yayınlaman "Making Banking Boring" (Bankacılığı sıkıcı yapmak) adlı makalesinde, 1929 buhranı sonrasında olduğu gibi yeniden yapılanan bankacılık sektörünün bu sektörü yürütenler açısından çok daha az karlı ve renksiz olacak şekilde sıkı bir yasal düzenlemeye tabi tutulduğunu hatırlatıyor.

Türkiye bankacılık sektörü yetkilileri de Krugman gibi küresel bankacılık sektöründe regülasyonların artması gerektiğini düşünüyor. Türk bankacılarına göre 2001 krizinden sonra ciddi bir yapılanma süreci geçiren Türk bankacılık sektörü sağlam bir yapıya kavuşmuştur.

Bunun en önemli göstergesi de dünyanın en büyük ekonomileri arasında sadece Türkiye ve Kanada'daki bankaların krizde devlet desteği almadan ayakta durabilmesidir.

Bankacılar, yurt dışında bankaların sermaye yeterlik oranları %8'in altına düşerken, Türkiye'de bu oranın %15'in üzerinde olduğuna dikkat çekiyorlar.

Türkiye'de ki üst düzey banka yöneticilerinin kriz ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki 4 ana başlıkta toparlayabiliriz.

- ABD ve Avrupa'da ciddi regülasyonlar olmalı
- Bankacılıkta ortak standartlar oluşturulmalı ve bu standartlar tüm ülkelerde uygulanmalı

- Güven sorunu çözülmeli, sistem yeniden kredi verebilir hale gelmeli
- Bankacılık sektörüne belirli bir kar oranı bırakılmalıdır.

Dayanıklı ve güçlü bir ekonominin varlığı sağlıklı çalışan ve büyüyen finans sistemi ile mümkündür. Türkiye’de finansal sektörün temelini bankacılık sistemi oluşturmaktadır. Bunun sebebi; finansal kaynakların çok büyük bir bölümünün bankalar tarafından toplanması ve onlar tarafından kullanılmasıdır. Finansal sektör, mali kaynakların elde edilmesi ve kişilere yönltilmesinde piyasa yapısının beyni durumundadır. Türkiye finansal sektörünün etkin ve sağlıklı olarak çalışmasında yapılacak doğru analizlerin ve dünyadaki ekonomik durumun takip edilerek sonuçlara varılmasının büyük bir önemi bulunmaktadır. Devamlılığı olan, verimli ve büyüyen bir finans sektörünün oluşturulması, bu sisteme duyulan güvene ve politik istikrara bağlıdır.

Bankacılık krizlerinin ve finansal krizlerin çözümü, ülkedeki genel ekonomide iyileşme, problemlerinin hızlı ve gerçekçi bir yaklaşımla ele alınması ve borçların yeniden düzenlenmesine dair programların işbirliği halinde yürütülebilmesi, mali bünyesi zayıf bankaların sistemden çıkarılması gibi birçok faktöre bağlı olarak işleyen bir süreçtir.

Krizleri önlemek için; piyasalarda şeffaflığın sağlanması, belli finansal standartların belirlenmesi, sermaye düzeyinin artırılması, bankacılık sisteminde denetim ve gözetimin etkin hale getirilmesi, merkez bankası rezervlerinin yeterli düzeye getirilmesi ve en önemlisi, gerçekçi ve geniş kapsamlı ekonomik politikaların tercih edilmesi gerekmektedir.

Tutsat krizi sonrasında yeni finansal yapılandırmaların tüm dünyada gündeme gelmesiyle birlikte yönetsel yapı ile piyasa yapısının güçlendirilmesine ilişkin birçok reform çalışması başlatılmıştır. Bilanço dışı kalemlerin muhasebeleştirilmesi ve kamuoyuna açıklanması, menkul kıymetleştirme süreçlerinin iyileştirilmesi, kredi derecelendirme süreçlerinin güvenli hale getirilmesi, risk analizlerinin geliştirilmesi, otoriteler arasında bilgi paylaşımı ve işbirliğinin geliştirilmesi ile sermaye yeterliliği ve likidite yönetimine ilişkin standartların belirlenmesi gündeme gelmiştir. Bu

uygulamaların benzerlerinin Türkiye için, 2001 krizinde uygulanmış olması, alınan önlemlerin veri bakımından benzerliği Türk bankacılık sektörünün 2008 mortgage krizinde güçlü konumda olmasını sağlamıştır.

Küresel mali kriz sonrasında bankacılık sektöründe alınması gereken önlemler arasında;

- Mal varlığına ilişkin kredi riski bilgisinin iletilmesinde yaşanan sorunların aşılması,
- Bankaların risk yönetimini doğru yapması,
- Kredi derecelendirme kuruluşlarının gözden geçirilmesi
- Birincil ve ikincil piyasa araçları arasındaki yapının pekiştirilmesinin sağlanması,
- Denetleyici otoritelerin piyasaları ve finansal kurumları izleme yöntemlerini geliştirilmesi,
- Denetleyici otoriteler arasındaki uluslararası işbirliğinin sağlanması, yer almaktadır.

Küreselleşme olgusu nedeniyle, ulusal ya da uluslararası durumlardan kaynaklanan olumsuzlukların finans sektöründe başlayıp tüm sektörleri etkileyebildiği bir ortamda, finansal piyasaların kalitesini ve güvenilir niteliğini yitirmemesi, bankacılık sektörünün ekonominin ihtiyaçlarını karşılayacak yapıya kavuşacak şekilde gelişmesi daha da büyük önem taşımaktadır.

Etkin bir finansal sistem; tasarrufların çok farklı kaynaklardan toplanması ve verimli alanlarda kullanılmasını sağlar. Sonuç olarak; bankalar açısından krizle birlikte en büyük sıkıntı da krizin reel sektöre olumsuz etkilerinden dolayı kredilerin geri dönüşünde yaşanmaktadır. Bu kapsamda da mevcut kredilerin denetim ve kontrolü, yeni verilecek olan kredilerde de sağlıklı ve güvenilir bilgilere dayalı olarak yapılacak analizin önemi ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

AGENOR, Peter, BHANDARI, S. Jagdeep, FLOOD P. Robert; "Speculative Attacks and Models of Balance of Payment Crises", **IMF Staff Papers**, Vol 39, No 2, June, 1992.

AGHION, Philippe, BACCHETTA, Philippe, BENERJEE, Abhijit; "Currency Crises and Monetary Policy In An Economy With Credit Constraints", 2000, www.imf.org/External/Pubs/Ftstaffp/2000/00-00/ab.pdf Çevrim içi. 05.04.2005.

ALPTEKİN, Erdem; **Küresel Krizin Türkiye Ekonomisi ile Sanayisine Yansımaları**, AR&GE Bülteni 2009 Haziran – Ekonomi.

ALTUĞ, Sumru; "**Krizlerin Anası**", Türkiye Ekonomi Kurumu, Sunumlar, 2008.

Anadolu Ajansı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 26 Eylül 2009.

AZIZ, Jahangir, CARAMAZZA, Francesco, SALGADO, Ranil; "Currency Crises: In Search of Common Elements", **IMF Working Paper**, 2000.

BABACAN, Ali (Devlet Bakanı); Bankacılar Dergisi, Türkiye Bankalar Birliği 52. Olağan Kurulu, Konuşmacı, 02.07.2009.

BDDK Başkanı Tefik Bilgin ESİAD (Ege Sanayicileri ve İşadamları Derneği) Tarafından Düzenlenen "**Bankacılık Sektörü Penceresinden 2009 Yılı**" Konulu Toplantıdaki Sunum.

BENSAID, Bernard, JEANNE, Oliver; "The Instability of Fixed Exchange rate System When Raising The nominal Interest Rate Is Costly", **European Economic Review**, No 41, 1997, s. 1461-1478.

BORIO, Claudio, WHITE, William; "Whither Monetary and Financial Stability? The Implications of Evolving Policy Regimes", **BIS Working Papers**, No 147, 2004.

BUCH, M. Claudia, HEINRICH, P. Ralph; "Twin Crises and The Intermediary Role of Banks", **International Journal of Finance and Economics**, Vol 4, Issue 4, 1999.

BURNSIDE, Craig, EICHENBAUM, Martin, REBELO, Sergio; "On The Fundamentals of Self-Fulfilling Speculative Attacks", **NBER Working Paper**, No 7554, 2000.

CALVO, A. Guillermo; "Varieties of Capital-Market Crises", <http://www.iadb.org.uy/res/publications/pubfiles/pubWP-306.pfd>, 1996. Çevrim içi.26.04.2007.

CAPRIO, Gerard, KLINGEBIEL, Daniela; "Bank Insolvencies:Cross-Country Experience", **World Bank Research Department Working Paper Series**, No 1620, 1996.

CHANG, Roberto, VELASCO, Andres; **Dollarization: Analytical Issues**, ed. Eduardo Levy Yeyati ve Federico Sturzeneger, USA, MIT Press, 2003.

CHANG, Roberto, VELASCO, Andres; **Dollarization: Analytical Issues**, ed. Eduardo Levy Yeyati ve Federico Sturzeneger, USA, MIT Press, 2003.

CHUI, Michael, GAI, Prasanna, HALDANE, Andrew; "International Financial Crises and Public Policy: Some Welfare Analysis", 2000. www.bankofengland.co.uk/publications/quarterlybulletin/qb000402.pdf Çevrim içi.18.07.2005.

CIHAK, Martin; "Central Banks and Financial Stability: A Survey of Financial Stability Reports", Seminar on Current Developments in Monetary and Financial Law Washington, D.C., October, 2006b, s. 23-27.

CIHAK, Martin; "How Do Central Banks Write on Financial Stability?", **IMF Working Paper**, No 163, 2006a.

CİVELEK, Burcu (Akbank Strateji Bölüm Başkanı), **Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü**, Kasım 2009.

COŞKUN, Yaprak Sevil, BALATAN, Zeynep; **Küresel Mali Krizin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri**, Ege Üniversitesi İ. ve İ. B. F. (12. İktisat Öğrencileri Kongresi 7-8 Mayıs 2009).

DEMİRGÜÇ-KUNT, Aslı, DETRAGIACHE, Enrica; "Financial Liberalization and Financial Fragility", 1998a.

www.worldbank.org/html/rad/abcde/demirguc.pdf Çevrim içi.12.09.2005.

DEMİRGÜÇ-KUNT, Aslı, DETRAGIACHE, Enrica; "The Determinants of Banking Crises in Developing & Developed Countries, **IMF Staff Paper**, Vol 45, No 1, 1998b.

Doç. Dr. Mehmet Hüseyin Bilgin KHÜ, İ. ve İ. B. F. Öğr. Üyesi Dünya Gazetesi, 13.02.2009.

DOOLEY, P. Michael; "A Model of Crisis in Emerging Markets", **NBER Working Paper**, No 6300, 1997.

FLOOD, P. Robert, GARBER, M. Peter; "Collapsing Exchange Rate Regimes: Some Linear Examples", **Journal of International Economics**, No 17, August, 1984.

FLOOD, P. Robert, GARBER, M. Peter; KRAMER, Charles; "Collapsing Exchange Rate Regimes: Another Linear Examples", **NBER Working Paper**, No 5318, 1995.

FOLKERTS-LANDAU, David, LINDGREEN, Carl-Johan; "Toward a Framework for Financial Stability", IMF World Economic and Financial Surveys, 1998.

GOLDFAJN, Ilan, VALDES, Rodrigo; "Capital Flows and Twin Crises: The Role of Liquidity", **IMF Working Paper**, No 87, 1997.

GÖKÇE, Dinçer, CİVELEK, Uğur, ERTEM, Cemil (Finans Enstitüsü Direktörü); **Türkiye'deki Bankalar Küresel Krizin Neresinde**, 10 Ağustos 2008.

HALDANE, G. Andrew, HOGGARTH, Glenn, SAPORTA, Victoria, SINCLAIR, Peter; "Financial Stability and Bank Solvency", Federal Reserve Bank of Chicago International Conference, 2004.

HERRERO, A. Garcia, Pedro del Rio; "Financial Stability and the Design of Monetary Policy", Madrid Banko de Espena, 2003.

IMF Yıllık Raporu 2009-3.

International Monetary Fund; "World Economic Outlook". Washington D.C. 1998.

KAMINSKY, L. Graciela, REINHART, M. Carmen, VEGH, A Carlos; "The Unholy Trinity of Financial Contagion", **NBER Working Paper**, No 10061, 2003: s. 13-21.

KAMINSKY, L. Graciela, REINHART, M. Carmen; "The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems", **American Economic Review**, No 89(3), 1999b.

KAMINSKY, L. Graciela, SCHMUKLER, L. Sergio; "Short-Run Pain, Long-Run Gain: The Effects of Financial Liberalization", **IMF Working Paper**, No 34, 2002.

KINDLEBERGER, Charles; **Cinnet, Panik, Çöküş: Mâli Krizler Tarihi**, Çev. Neşenur Domaniç, İstanbul, Scala Yayıncılık, 2004.

KRUGMAN, Paul; "Making Banking Boring", **The New York Times**, April 9, 2009.

KRUGMAN, Poul; "A Model of Balance of Payment Crises", **Journal of Money Credit and Banking**, Vol 11, No 3, 1979.

KRUGMAN, Poul; "Balance sheets, The Transfer Problem and Financial Crises", edt P. Issard, A. Razin ve A.K. Rose, **International Finance and Financial Crises**. London: Kluwer Academic Publishers, 1999.

LAI, Alexandra; "Financial Fragility: A Survey of The Theoretical Literature", Essays on Financial Stability by Jonn Chant, Alexandra Lai, Mark Illing, Fred Daniel, Bank of Canada Technical Report, No 95, 2003.

Maliye Bakanı Mehmet Şimşek (IHA Haber Ajansı), 13 Kasım 2009.

MARION, Nancy; "Some Parallels Between Currency and Banking Crises", International Tax and Public Finance, No 6, 1999.

MILLER, Victoria; "Speculative Currency Attacks With Endogenously Induced Commercial Bank Crises", **Journal of International Money and Finance**, Vol 15, Issue 3, 1996.

MISHKIN, S. Frederic; "Global Financial Instability: Framework, Events, Issues", **The Journal of Economic Perspectives**, Vol 13, No 4, 1999a.

MISHKIN, S. Frederic; "International Capital Movements, Financial Volatility and Financial Instability", **NBER Working Paper**, No 6390, 1998.

MISHKIN, S. Frederic; "International Experiences with Different Monetary Policy Regimes", **NBER Working Paper**, No 7044, 1999b.

OBSTFELD, Mariuce; "Rational and Self-Fulfilling Balance of Payment Crises", **American Economic Review**, No 76, March, 1994.

ÖZKAN, F. Gülçin; **Finansal İstikrar ve Makroekonomik Etkileşim**, BDDK 8. Kuruluş Yıldönümü Konferansı, 28 Ağustos 2008.

PADOA-SCHIOPPA, Tommaso; "Central Bank and Financial Stability: Exploring a Land in Between", Second ECB Central Bankin Conference "The Transformation of The EMS", 2002.

PASTINE, Ivan; "Speculation and The Decision to Abandon a Fixed Exchange Rate Regime", 1999, www.ucd.ie/economics/staff/ipastine/classes/

SBRACIA, Massimo, ZAGHINI, Andrea; "Expectations and Information in Second Generation Currency Crises Models", **Economic Modelling**, No 18, 2000, s. 203-222.

SELÇUK, Bora, YILMAZ, Naci; **Küresel Finansal Sistemde Değişim ve Türkiye'ye Etkileri**, 2008.

Türk Bankacıardan "Sıkı Bankacılık" Önerisine Destek Sector News, Referans, 2009.

Türkiye Finans Yöneticileri Vakfı; **Küresel Mali Piyasalarda Yeni Düzen ve Türkiye**, 2008.

UPF, International Monetary Fund; "World Economic Outlook". Washington D.C. 1998: 75.

WOOLFORD, Ian, "Macro-Financial Stability And Macroprudential Analysis", **Reserve Bank of New Zealand Bulletin**, Vol 64, No 3, 2001.

YÜKSELER, Zafer; **Türkiye'de Kriz Dönemlerinde Ekonomik Gelişmeler ve Ödemeler Dengesi Uyumu**, TCMB, Temmuz 2009.

ÖZET

SUNGUR, Ahmet Tamer. Küresel Krizin Türkiye Bankacılık Sektörüne Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

2007 ABD finansal piyasalarında eşik altı tutsat (subprime mortgage) krizi olarak başlayan finansal kriz 2008 yılının sonlarına doğru küresel finans piyasalarını etkiler hale geldi.

Krizin büyüklüğü ve etki alanı, 1929 büyük buhranı ile karşılaştırıldığında daha iyi anlaşılacaktır. Küresel finans sisteminin hassas dengesi, yetkilileri operasyonlarını takip etmeyi ve sorgulamayı daha önemli hale getirmiştir.

Yaşanan küresel kriz finansal piyasalarda geçmiş krizlerden çok daha ciddi bir etki doğurmuş, bu etkinin ancak ülkeler arasındaki koordinasyon ile aşılabileceği anlaşılmıştır.

Bankacılık krizlerinin ve finansal krizlerin çözümü, ülkedeki genel ekonomide iyileşme, problemlerinin hızlı ve gerçekçi bir yaklaşımla ele alınması ve borçların yeniden düzenlenmesine dair programların işbirliği halinde yürütülebilmesi, mali bünyesi zayıf bankaların sistemden çıkarılması gibi birçok faktöre bağlı olarak işleyen bir süreçtir.

Türkiye’de geleneksel bankacılık alanında hâlâ yüksek potansiyel bulunması nedeniyle bankalar ağırlıklı olarak kurumsal ve perakende bankacılık alanına odaklanmış buda krizin tetiğini çeken eşik altı konut kredilerinden ve sofistike türev enstrümanlardan kaynaklanan risklerden etkilenmesini önlemiştir.

Tutsat (Mortgage) krizi sonrasında yeni finansal yapılandırmaların tüm dünyada gündeme gelmesiyle birlikte yönetsel yapı ile piyasa yapısının güçlendirilmesine ilişkin birçok reform çalışması başlatılmıştır. Bilanço dışı kalemlerin muhasebeleştirilmesi ve kamuoyuna açıklanması, menkul kıymetleştirme süreçlerinin iyileştirilmesi, kredi derecelendirme süreçlerinin güvenli hale getirilmesi risk analizlerinin geliştirilmesi, otoriteler arasında bilgi paylaşımı ve işbirliğinin geliştirilmesi ile sermaye yeterliliği ve likidite yönetimine ilişkin standartların belirlenmesi gündeme gelmiştir. Bu uygulamaların benzerlerinin Türkiye için, 2001 krizinde uygulanmış olması,

alınan önlemlerin yarı bakımından benzerliği Türk bankacılık sektörünün 2008 mortgage krizinde güçlü konumda olmasını sağlamıştır.

Anahtar Söcükler

1. Finansal Krizler ve Bankacılık Krizleri
2. Küresel Kriz
3. Bankacılık Sektörü
4. Tutsat (Mortgage Krizi)
5. Yeniden Yapılandırma

ABSTRACT

SUNGUR, Ahmet Tamer. Effects of the Global Crisis and the Turkish Banking Sector, Master Thesis, Ankara, 2010.

2007 U.S. subprime mortgage crisis in the financial markets towards the end of 2008, as the financial crisis affects the global financial markets have become.

The size and impact of the crisis area, 1929 will be better understood when compared with the Great Depression. The delicate balance of the global financial system, to monitor the operations of the authorities and have made a more important question.

Previous crises, the global crisis in financial markets engendered a much more serious effect, but this effect can be overcome by co-ordination between the countries understood.

Solution to the banking crises and financial crises, the country's overall economic recovery, fast and realistic approach to addressing problems and programs in cooperation with the conduct of a reorganization of debts, financial system, weak banks, depending on many factors such as the removal of a functioning process.

Banks due to the presence of high potential in the field of conventional banking in Turkey is still mainly focused on corporate and retail banking to the Buddha who squeezed the trigger of the crisis caused by sub-prime housing loans and sophisticated derivative instruments has prevented affected by the risks.

After the mortgage crisis on the agenda all over the world with the coming of the new financial configurations on the strengthening of the administrative structure and market structure initiated many reforms. Accounting and public disclosure of off balance sheet items, to improve the securitization process, the development of risk analysis to make a secure credit rating processes, information sharing and cooperation between the authorities and the setting of standards for capital adequacy and liquidity management has been on the

agenda. This is similar applications to Turkey, have applied to the 2001 crisis, the similarity of the measures taken in terms of semi-strong position in the Turkish banking sector in 2008 has made the mortgage crisis.

Key Words

1. Financial and Banking Crisis
2. Global Crisis
3. Banking Sector
4. Mortgage Crisis
5. Restructuring